

Η ΘΕΩΡΙΑ ΤΟΥ ΚΑΤΑΛΟΓΙΣΜΟΥ ΚΑΙ Η ΣΧΟΛΗ ΤΗΣ ΒΙΕΝΝΗΣ

ΥΠΟ

ΤΗΛΕΜΑΧΟΥ Γ. ΛΑΜΠΡΙΝΟΠΟΥΛΟΥ

Ἐπιγράφοντες τὴν μελέτην ταύτην θεωρίαν τοῦ καταλογισμοῦ ἔχομεν τὴν συναίσθησιν, ὅτι τὸ πρῶτον ἤδη, καθ' ἃ γινώσκομεν, ἐν τῇ Ἑλληνικῇ οἰκονομικῇ βιβλιογραφίᾳ ἢ εἰς τὰ πρὸς τοῦτο ἐπιστημονικὰ περιοδικὰ γίνεται λόγος περὶ τοιαύτης τινος θεωρίας. Καὶ τοῦτο δὲν μᾶς ἐκπλήσσει μεγάλως, ἀφ' οὗ καὶ ἐν αὐτῇ τῇ ξένῃ βιβλιογραφίᾳ ἀκόμη δὲν ἀναπτύσσεται τὸ θέμα τοῦτο μετὰ οἷας θὰ ἔπρεπε διὰ ἓνα τόσον σημαῖνον ζήτημα ἐπιμελείας καὶ προσοχῆς. Καὶ ὅχι μόνον παραμελεῖται, ἀλλὰ καὶ ὑπὸ πολλῶν συγγραφέων ἀγνοεῖται ἀκόμη. Τοῦτο δὲ ἔγκειται κυρίως εἰς αὐτὴν ταύτην τὴν φύσιν τοῦ προκειμένου ζητήματος. Ἀλλὰ συγχρόνως καὶ εἰς καθαρῶς προσωπικοὺς λόγους. Διότι ἀναλόγως τῆς πνευματικῆς συνθέσεως, ἐν ἣ γεννῶνται καὶ πραγματοποιοῦνται αἱ ἰδέαι ἐκάστου καὶ τῆς κατευθύνσεως, ἣν ἀκολουθοῦν αὗται, παρατηρεῖται καὶ μία διάφορος στάσις ἐκάστου ἔναντι ἐνὸς καὶ τοῦ αὐτοῦ ζητήματος.

Ὡς πρὸς τὴν διατύπωσιν νῦν τοῦ ἐνταῦθα πρὸς ἐξέτασιν τεθέντος ζητήματος νομίζομεν, ὅτι εἵμεθα ἀρκετὰ ἀκριβεῖς ἀποδόσαντες τοῦτο ἐν τῇ ἑλληνικῇ ὥς θεωρίαν τοῦ καταλογισμοῦ. Διότι ὁ ὅρος *Zürechnung* ἀποδίδομενος ὥς θεωρία τοῦ καταλογισμοῦ, μᾶς δίδει μίαν σαφῆ οὐχὶ μόνον κατ' ἐννοιαν, ἀλλὰ καὶ κατὰ λέξιν ἐξηγήσιν τοῦ ὅρου τούτου. Προτοῦ ὅμως προβῶμεν εἰσέτι εἰς τὸν καθορισμὸν τῆς ἐννοίας ταύτης, καλὸν θὰ εἶναι νὰ ἴδωμεν πρότερον ποίου εἴδους εἶναι ἢ ἐν τῷ παρόντι ἀπασχολοῖσα ἡμᾶς θεωρία.

Ὅποια ἡ φύσις τοῦ προκειμένου ζητήματος.

Τὸ πρόβλημα τοῦ καταλογισμοῦ δὲν ἔτυχε ἐν τῇ οἰκονομικῇ ἐπιστήμῃ ἐνιαίας κατευθύνσεως καὶ πρὸς τὴν λύσιν αὐτοῦ. Καὶ ἄλλοι μὲν ἐκ τῶν περὶ τῶν τοιούτων ζητημάτων ἀσχολουμένων συνταυτίζουν τὸ πρόβλημα τοῦτο μετὰ τοῦ τῆς κατανομῆς, μὴ ποιοῦντες οὐσιώδη τινα διάκρισιν μεταξὺ τῶν δύο τούτων κατηγοριῶν καὶ θεωροῦντες τὸ πρόβλημα τοῦ καταλογισμοῦ ὥς λελυμένον διὰ τῆς πραγματικῆς κατανομῆς, ὥς λ.χ. ὁ Ἀμερικανὸς οἰκονομολόγος Clarch. Ἄλλοι δέ, ὥς ὁ Schöuherg, θεωροῦν τὸ ζήτημα αὐτὸ ὥς μὴ ἐπιδεκτικὸν λύσεως τινὸς καὶ ὥς ἐκ τούτου ἀποφεύγουν ν' ἀσχολοῦνται περὶ τούτου, διότι εἶναι ἀδύνατος, λέγουν, ἡ ἐξακριβώσις τοῦ μεριδίου

τῆς συμμετοχῆς ἐκάστου ἐκ τῶν συντελεστῶν τῆς παραγωγῆς ἐν τῷ ἐτοίμῳ ἀγαθῷ ἢ τοῦ μέρους τῆς προσωπικῆς παροχῆς ἐκάστης τῶν μεμονωμένων παραγωγικῶν δυνάμεων ἐν τῷ τελικῷ ἀποτελέσματι, εἰς τὴν κατηγορίαν δὲ ταύτην, ἂν καὶ ἀκολουθῶν οὐχὶ τὴν ἰδίαν τακτικὴν, πρέπει νὰ κατατάξωμεν καὶ τὸν Cassel, ὅστις ὑπὸ τὸ πρόσχημα περισσοτέρων ἢ ὀλιγωτέρων ἐνδοιασμῶν, ἀποκρούει τὸ δυνατόν τῆς λύσεως τοῦ νῦν ἀπασχολοῦντος μας προβλήματος. Καὶ ἐδῶ παρατηροῦμεν, ὅτι τὸ ὅλον αὐτὸ ζήτημα μᾶς παρουσιάζει κάτι τι τὸ συναφὲς πρὸς τὸ τῆς ἀξίας καὶ τιμῆς. Καὶ ὅπως ἐκεῖ εὗρεθησαν συγγραφεῖς ὑποστηρίζοντες τὸ περιττὸν τῆς ὑπάρξεως ἐν τῇ οἰκονομικῇ ἐπιστήμῃ τοῦ προβλήματος τῆς ἀξίας, οὕτω καὶ ἐδῶ μερικοὶ ἐξ αὐτῶν ἢ μᾶλλον οἱ περισσότεροι δὲν προβαίνουν εἰς θετικὴν τινα λύσιν τοῦ προβλήματος τοῦ καταλογισμοῦ, καταφεύγοντες πρὸς δικαιολογίαν εἰς τὸ ἄλλυτον ἢ τὸ λελυμένον διὰ τῆς πραγματικῆς κατανομῆς τοῦ ζητήματος τούτου. Πολὺ ὀλίγοι εἶναι ἐκεῖνοι, οἵτινες ἡσχολήθησαν μὲ τὴν θετικὴν λύσιν τοῦ καταλογισμοῦ, ὡς ἀντιθέτως ἐλάχιστοι εἶναι ἐκεῖνοι, οἵτινες ἀμφισβητοῦν τὴν ὑπαρξιν τοῦ προβλήματος τῆς ἀξίας. Διὰ τοὺς περισσοτέρους δὲ οἰκονομολόγους, δυνάμεθα νὰ εἴπωμεν δι' ὅλους σχεδόν, ἡ θεωρία τῆς ἀξίας χρησιμεύει ὡς βάσις τῆς θεωρίας τῆς τιμῆς, διότι δι' αὐτῆς μόνον δυνάμεθα ν' ἀνεύρωμεν τοὺς παράγοντας, οἱ ὅποιοι ἐπιδροῦν καὶ καθορίζουν τὸν σχηματισμὸν τῶν τιμῶν. Τουναντίον ὅμως, λ. χ. διὰ τὸν Cassel, ἡ θεωρία τῆς ἀξίας περιτεύει τελείως, ἀφ' οὗ ἐν τῇ ἀνταλλακτικῇ οἰκονομίᾳ ὑπάρχει τὸ χρῆμα ὡς μέτρον τῆς ἀξίας, δι' οὗ ἀκριβῶς ἀποδίδεται ἡ ἀξία ἐνὸς ἀγαθοῦ. Τὸ λάθος δὲ τῆς ἐτέρας κατευθύνσεως ἔγκειται κατ' αὐτὸν εἰς τὸ ὅτι ἡ ἐννοια τῆς ἀξίας ἐσχηματίσθη ἄνευ τῆς προϋποθέσεως τοῦ χρήματος, τοῦ ὁποίου τὴν ὑπαρξιν δὲν δυνάμεθα νὰ μὴ λάβωμεν ὑπ' ὄψιν πρὸς μεσολάβησιν εἰς μίαν ἀνταλλακτικὴν οἰκονομίαν. Καὶ ὡς ἐκ τούτου ὑφίσταται μόνον ζήτημα τιμῆς καὶ ὄχι ἀξίας καὶ τιμῆς συγχρόνως. Θέλει δὲ οὗτος νὰ ἐξηγήσῃ τὸν σχηματισμὸν τῶν τιμῶν διὰ τῆς ἀρχῆς τῆς στενότητος, ὡς ἐκ τοῦ ὅτι τὰ ἀγαθὰ ὑφίστανται εἰς περιορισμένην ποσότητα, ἔνεκεν τοῦ ὁποίου ἡ τιμὴ σκοπὸν ἔχει νὰ περιορίσῃ τὴν ζήτησιν τῶν ἀγαθῶν, ἵνα οὕτω ἐπέλθῃ ἐναρμόνησις μεταξὺ ταύτης καὶ τῶν ὑπαρχόντων διαθεσίμων ἀγαθῶν. Ἀλλ' ἐκτὸς τῆς ἀρχῆς τῆς στενότητος, ἐπειδὴ πολλάκις διὰ διαφόρους λόγους δὲν δυνάμεθα νὰ προσδιορίσωμεν τὰ ἔξοδα τῆς παραγωγῆς, ἐνῶ, ἂν τὰ ἔξοδα ταῦτα ἐνὸς ἀγαθοῦ ἦσαν ἐν τῇ πραγματικότητι ὠρισμένα, εὐθὺς ὡς ἡθέλον δοθῇ αἱ τιμαὶ τῶν παραγωγικῶν μέσων, θὰ ἤρκει πρὸς ἐξήγησιν τοῦ σχηματισμοῦ τῶν τιμῶν ἡ ἀρχὴ τῆς στενότητος μόνον, ἐπιδιώκεται νὰ συμπληρωθῇ ἡ θεωρία αὕτη καὶ διὰ διαφόρων ἄλλων συμπληρωματικῶν, ὅπως ὁ ἴδιος ὁ Cassel τὰς ὀνομάζει, ἀρχῶν τοῦ σχηματισμοῦ τῶν τιμῶν.

Ἐκεῖνοι, οἵτινες ἡσχολήθησαν μὲ τὴν εὕρεσιν μιᾶς θετικῆς λύσεως τοῦ προβλήματος τοῦ καταλογισμοῦ, εἶναι κυρίως οἱ οἰκονομολόγοι τῆς σχολῆς τῆς Βιέννης ἢ τῆς ἐπιλεγομένης καὶ Αὐστριακῆς σχολῆς, ὡς ἐκ τοῦ ὅτι οἱ κυριώτεροι συγγραφεῖς αὐτῆς προῆλθον ἐκ τῆς χώρας ταύτης, ἐκτὸς βε-

βαίως τοῦ Schumpeter καὶ τινῶν ἄλλων, οἵτινες ἀπεπειράθησαν νὰ λύσουν καὶ αὐτοὶ τὸ ζήτημα τοῦτο. Οἱ ὁπαδοὶ τῆς σχολῆς τῆς Βιέννης ἦσαν ἐκεῖνοι καὶ μεταξὺ αὐτῶν κυρίως ὁ Wieser, ἀπὸ τὸν ὁποῖον καὶ προέρχεται ὁ ὅρος *Zürechnûng*, οἵτινες ἐπραγματεύθησαν ἐξονυχιστικῶς τὸ πρόβλημα τοῦ καταλογισμοῦ. Κατ' αὐτοὺς ἡ θεωρία αὕτη εἶναι ἡ ἀφετηρία διὰ πᾶσαν θεωρίαν τῆς κατανομῆς. Ὡς ἐκ τούτου παρημέλησαν τὴν θεωρίαν τῆς κατανομῆς καὶ δὲν προέβησαν εἰς τὴν περαιτέρω συστηματικὴν ἀνάπτυξιν ταύτης. Διὰ τῆς ἐννοίας τῆς ὁριακῆς παραγωγικότητος (*Grenzproduktivität*) θέλουν νὰ ἐξηγήσουν τὰ φαινόμενα τῆς κατανομῆς τοῦ εἰσυδήματος, ἡ ὁποία ὁριακὴ παραγωγικότης συνίσταται εἰς τὸ ὅτι, ἐν τῇ κατανομῇ λαμβάνει κάθε συντελεστὴς τῆς παραγωγῆς τόσον ὥς ἀμοιβὴν διὰ τὴν συμμετοχὴν του ἐν τῇ παραγωγῇ, ὅσον ἀποτελεῖ τὸ προϊόν ἢ ἡ προσαύξησης αὐτοῦ, ἣν ὀφείλομεν κατὰ τοὺς νόμους τοῦ καταλογισμοῦ ἀκριβῶς εἰς αὐτὴν ταύτην τὴν συμμετοχὴν του ἐν τῇ παραγωγῇ. Ἄλλως τε δὲν ἠκολούθησαν ἐν αὐτῷ ἐνιαίαν πορείαν, ὅπερ ἐὰν ἠθέλομεν νὰ παρακολουθήσωμεν ἐνταῦθα θὰ μᾶς ἔφερεν εἰς λεπτομερείας, ἃς δὲν δυνάμεθα νὰ ἐξετάσωμεν ἐν προκειμένῳ.

Ὁ καθορισμὸς τῆς ἐννοίας τοῦ καταλογισμοῦ.

Τὸ πρόβλημα τοῦ καταλογισμοῦ δὲν παρουσιάζει δι' ἡμᾶς θεωρητικὴν μόνον σημασίαν, ἀλλ' ἐνέχει συγχρόνως καὶ πρακτικὴν σπουδαιότητα. Διότι εὐλογοφανὲς εἶναι νὰ θέλωμεν νὰ καθορίσωμεν πόσον συνετέλεσεν λ. χ. ἀφ' ἑνὸς εἰς ἐργάτης καὶ ἀφ' ἑτέρου τὸ ὑπ' αὐτοῦ χρησιμοποιούμενον μηχανήμα πρὸς παραγωγὴν ἑνὸς ἐτοίμου ἀγαθοῦ καὶ συγχρόνως νὰ ἴδωμεν ποῖον εἶναι τὸ μέγεθος τοῦ μεριδίου ἐκάστου ἐξ αὐτῶν ἐν τῇ παραγωγῇ τοῦ ἐτοίμου ἀγαθοῦ. Ὡστε βλέπομεν ὅτι ἐδῶ ὑπάρχει μία σχέσις μεταξὺ παροχῆς ἀφ' ἑνὸς καὶ τοῦ ἐπιτευχθέντος ἀποτελέσματος ἀφ' ἑτέρου. Πρὸς καθορισμὸν δὲ αὐτῆς πρέπει νὰ εὗρωμεν ἕναν-ῶνθμιστήν, ὅστις νὰ μᾶς καθορίζει ἐπακριβῶς τὴν συμμετοχὴν ἐκάστου ἐκ τῶν παραγόντων τῆς παραγωγῆς καὶ νὰ μὴ περιορισθῶμεν μόνον εἰς τὸ νὰ ἐξετάσωμεν τί ἐν τῇ πράξει λαμβάνει ἕκαστος ἢ τί θὰ ἦτο κυλόν, ἀπὸ ἠθικῆς ἀπόψεως, νὰ λάβῃ. Φανταζόμεθα δὲ ὁποῖαν σπουδαιότητα θὰ ἔχῃ μία τοιαύτη λύσις τοῦ προβλήματος τούτου διὰ τὸν προσδιορισμὸν τῆς κατανομῆς τῆς συνολικῆς κοινωνικῆς παραγωγῆς, ἐν ᾗ ἄρχει πρωτίστως ἡ κατανομή τῆς ἐργασίας. Ὡς ἐκ τούτου βλέπομεν πῶς προέκυψε τὸ ζήτημα τοῦ καταλογισμοῦ καὶ ὁποῖαν πρακτικὴν σημασίαν ἐνέχει διὰ μίαν ἐξελεγχμένην κοινωνικὴν οἰκονομίαν.

Ἐν τῷ προβλήματι τοῦ καταλογισμοῦ πρέπει νὰ διακρίνωμεν μεταξὺ ἠθικοῦ, φυσικοῦ καὶ οἰκονομικοῦ καταλογισμοῦ. Ἡ διαφορὰ νῦν τῶν μεταξὺ ἠθικοῦ καὶ οἰκονομικοῦ καταλογισμοῦ ἔγκειται εἰς τὸ ὅτι, ὁ μὲν πρῶτος θέλει νὰ ἀνεύρῃ ποῖον μέρος θὰ ἔπρεπε δικαίως νὰ λάβῃ ἐξ ἑνὸς προϊόντος καθεὶς ἐκ τῶν συντελεστῶν, ὁ δὲ δεύτερος ποῖον μέρος πραγματικῶς καταλογίζεται εἰς αὐτούς. Ἀφ' ἑτέρου εἰς τὸν φυσικὸν καταλογισμὸν πρόκειται περὶ τῆς ἐξακριβώσεως τῆς φυσικο-αιτιολογικῆς συμμετοχῆς τῶν μεμονωμέ-

νων συντελεστών, ἐν ἀντιθέσει πρὸς τὸν πραγματικὸν καταλογισμὸν ὠρισμένων ἀξιών εἰς τοὺς μεμονωμένους συντελεστὰς ἐκ τῆς ὀλικῆς ἀξίας. Καὶ ἐδῶ πρόκειται νὰ ἐξετάσωμεν ἕξ ὅλων αὐτῶν μόνον τὸ πρόβλημα τοῦ οἰκονομικοῦ καταλογισμοῦ.

Ἡ κατανομή ὑπὸ τὴν ἐπίρροιαν οἴκον. καὶ κοινωνικῶν δυνάμεων.

Εἶδομεν ἀνωτέρω ὅτι ἡ θεωρία τῆς κατανομῆς δὲν ἀνεπτύχθη ἰδιαίτερος ὑπὸ τῆς σχολῆς τῆς Βιέννης. Καὶ τοῦτο διότι κυρίως ἡ σχολὴ αὕτη ἐπέστησεν ὀλόκληρον τὴν προσοχὴν αὐτῆς εἰς τὸ πρόβλημα τοῦ καταλογισμοῦ. Καὶ ἐνῶ ἐν αὐτῷ ἔχομεν νὰ ἐξετάσωμεν τὶ πραγματικῶς καταλογίζεται εἰς ἕκαστον ἐκ τῶν συντελεστῶν τῆς παραγωγῆς, ἐν τῷ προβλήματι τῆς κατανομῆς βαίνομεν ἕνα βῆμα ἔτι πρὸς τὰ πρόσω, ἐξετάζοντες καὶ τὸ πῶς καὶ ἂν εἶναι δυνατόν νὰ ἐπιδράσουν ἐπὶ τῆς κατανομῆς καὶ ἄλλοι παράγοντες ἐκτὸς τῶν οἰκονομικῶν τοιούτων τοῦ καταλογισμοῦ, οὕτως ὥστε νὰ ἐπέλθῃ μία μετακίνησις ἐν τῇ κατανομῇ τοῦ ὅλου εἰσοδήματος μιᾶς κοινωνικῆς οἰκονομίας πρὸς ὄφελος ἴσως τῆς κοινωνικῆς πολιτικῆς (Sozialpolitik). Ὡς ἐκ τούτου προκύπτει ἐδῶ κυρίως ἡ ἐξέτασις τοῦ ὅτι, ἐὰν ἡ ἐπίρροή τῶν κοινωνικῶν δυνάμεων καταφαίνεται ἐπὶ τῆς ὅλης συνθέσεως τοῦ οἰκονομικοῦ βίου. Δηλ., ὅπως θέλει νὰ ἐξετάσῃ ὁ Böhm—Bawerk, ἐὰν διὰ τεχνικῶν ἐπιδράσεων τῶν κοινωνικῶν δυνάμεων, δύναται ἡ ἐξέλιξις τοῦ οἰκονομικοῦ βίου νὰ ἀπομακρυνθῇ ἐκ τῆς τροχιᾶς, εἰς ἣν φέρεται διὰ τῆς ἐπιδράσεως τῶν οἰκονομικῶν νόμων.

Οἱ διάφοροι ἀντιπρόσωποι τῆς θεωρίας περὶ τῆς ὀριακῆς χρησιμότητος ἀνέπτυξαν τὰ συστήματά των ὑπὸ τὴν κυριαρχίαν τελείως ἐλευθέρου καὶ τελεσφόρου ἐκατέρωθεν ἀνταγωνισμοῦ. Πρὸς τούτοις ὅμως ἐξουδετεροῦντο ὑπ' αὐτῶν τελείως αἱ ἐπιδράσεις τῶν κοινωνικῶν δυνάμεων. Οὕτω ὑπὸ τὰς προϋποθέσεις αὐτὰς κατέληξαν εἰς τὴν περὶ τῆς ὀριακῆς παραγωγικότητος θεωρίαν των, ἣν ἀνεφέραμεν ἀνωτέρω, καὶ δι' ἧς ἐπιζητοῦν νὰ λύσουν τὸ πρόβλημα τῆς κατανομῆς. Πρὸς τὰς ἀρχὰς αὐτὰς τῆς σχολῆς ταύτης ἠναντιώθη κυρίως ὁ Stolzmann, ὅστις ἰσχυρίζεται ὅτι τὰ διάφορα οἰκονομικά προβλήματα δὲν εἶναι δυνατόν νὰ λυθῶσιν ἐὰν δὲν λάβωμεν ὑπ' ὄψιν μας τὰς ἐπιδράσεις τῶν κοινωνικῶν δυνάμεων. Καὶ ἔρχονται τῶρα οἱ ὁπαδοὶ τῆς ἄνω ἀναφερθείσης κατευθύνσεως καὶ λέγουν, ὅτι οὗτοι θέλουν κατ' ἀρχὴν νὰ ἐξακριβώσουν, πῶς διαμορφοῦνται τὰ οἰκονομικά φαινόμενα ἄνευ ἰδιαίτερας τινος κοινωνικῆς ἐπιδράσεως, διὰ νὰ ἔχωσιν οὕτω μίαν ἀφετηρίαν, ἀπὸ τῆς ὁποίας κατόπιν θὰ ἠδύναντο ν' ἀναμετρήσωσι τὰς μεταλλάγας, αἵτινες θὰ ἐπήρχοντο διὰ τῆς προσελεύσεως καὶ τῶν κοινωνικῶν παραγόντων. Ὅχι μόνον ἡ «δύναμις» ἀλλὰ καὶ τὸ «καθαρῶς οἰκονομικόν» κέκτηται σημασίαν, ὅπερ ἄλλωστε καὶ αὐτὸς οὗτος ὁ Stolzmann, παρὰ τὴν ἄνω γνώμην του, ἀναγκάζεται τέλος νὰ παραδεχθῇ. Καὶ θέττει τῶρα, πολὺ ὀρθῶς, ὡς ἐξῆς τὸ ἐρώτημα ὁ Böhm—Bawerk: Ἐὰν αἱ ἐπιδράσεις τῶν κοινωνικῶν δυνάμεων ἐπιβάλλονται ἐντὸς ἢ ἐναντίων τῶν οἰκονομικῶν νόμων

περὶ σχηματισμοῦ τῶν τιμῶν, ἐὰν δηλ. αἱ ἐπιδράσεις αὗται διασταυρῶνουν καὶ διαταράττουν τοὺς νόμους τούτους ἢ ἐὰν τοὺς ἐκπληροῦν. Ἐπ' αὐτοῦ δὲ δίδει τὴν ἀπάντησιν, ὅτι δὲν εἶναι δυνατόν ἡ ἐπίδρασις τῶν κοινωνικῶν δυνάμεων νὰ ἐπιτελεῖται ἐναντίον τῶν νόμων περὶ ἀξίας καὶ τιμῆς, ἀλλὰ νὰ ἐπιβάλλεται μᾶλλον ἐντὸς τῶν ὁρίων τῶν νόμων τούτων. Μόνον δὲ ἐπειδὴ ἐκτὸς τῶν καθαρῶς οἰκονομικῶν δυνάμεων, ὅπως π.χ. τῶν μονοπωλίων, ὑπάρχουν καὶ ἄλλαι τοιαῦται, ὡς π.χ. τὸ ταξικὸν μῖσος, ὁ νασιοναλισμός, κλπ., συμβαίνει ὥστε πολλάκις αἱ ἐπιδράσεις τῶν δευτέρων νὰ διασταυρῶνονται μὲ τὰς τῶν πρώτων, ὅποτε ὑφίστανται βλάβην οἱ οἰκονομικοὶ νόμοι. Ἀλλὰ καὶ οὗτοι ἰσχύουν μόνον ἐφ' ὅσον βεβαίως αἱ προϋποθέσεις αὐτῶν εἶναι πράγματι καθαρὰ καὶ ἄνευ ἐναντίων ἐπιδράσεων. Αὐτὸ δὲ δὲν μειώνει καθ' ἅπασιν τὴν ἰσχὺν τῶν νόμων τούτων. Καὶ καταλήγει ὁ Böhm-Bawerk εἰς τὸ συμπέρασμα, ὅτι τὰ οἰκονομικὰ φαινόμενα εἶναι τὸ ἀρχικὸν ἐν τῇ κοινωνικῇ οἰκονομίᾳ, αἱ δὲ κοινωνικαὶ δυνάμεις τὸ δευτερεῦον. Ἡ διασφήνησις δὲ τοῦ ζητήματος τούτου ἀποτελεῖ προϋπόθεσιν τῆς ἀκολουθητέας τακτικῆς πρὸς ἐμπέδωσιν μιᾶς ὀρθολογιστικῆς πολιτικῆς ἐν τῇ ἐφηρμοσμένῃ πολιτικῇ οἰκονομίᾳ. Διότι πρέπει πρότερον νὰ καθορίσωμεν, ἐὰν εἶναι δυνατόν αἱ κοινωνικαὶ δυνάμεις νὰ ἐπιδροῦν ἐπὶ τῶν οἰκονομικῶν συμβεβηκότων, προτοῦ θελήσωμεν νὰ ἐπέμβωμεν ἐντέχνως ἐν τῇ ἐξελίξει τῆς οἰκονομικῆς συνθέσεως τῆς κοινωνίας.

Νῦν ἐν τῇ πραγματικότητι, ὡς ἐκ τῆς διαφόρου διανομῆς τῆς ἰδιοκτησίας, ἐπέρχεται συμφώνως μὲ αὐτὴν καὶ μία ἄνιστος διανομὴ τοῦ ὅλου γενικοῦ εισοδήματος. Μόνον πρέπει νὰ μὴ χρησιμοποιηθῇ ἡ τυχὸν ἀπορρέουσα ἐκ τῆς ἰδιοκτησίας αὐτῆς δύναμις, πρὸς πορισμὸν μεγαλυτέρας ὠφελείας ἀπ' ὅσα ἀνήκει εἰς αὐτὴν διὰ τῶν πράγματι παρασχεθέντων ὑπηρεσιῶν της, διότι τότε ζημιοῦται τὸ σύνολον χάριν τῶν ὀλίγων. Τὸ κεφάλαιον δὲ ἰδίως, καθὼς παρατηρεῖ ὁ Wieser, δὲν πρέπει νὰ πραγματοποιῇ κέρδη, τὰ ὅποια δὲν βασίζονται ἐπὶ τῆς ἡγετικῆς του ὑπηρεσίας, ἀλλὰ προέρχονται ἐκ τῆς ἀπλῆς κυριαρχίας τῆς ἀγορᾶς, ὅπως συχνὰ συμβαίνει. Διότι τότε θὰ αὐξήσῃ ἔτι μᾶλλον τὴν ἀγοραστικὴν του δύναμιν καὶ θὰ ἐπιρρεάσῃ οὕτω τὴν κατανομὴν πρὸς ὄφελός του. Δὲν πρέπει δὲ ἐπίσης νὰ στραφῇ τὸ κεφάλαιον ἐναντίον τῶν ἐργατῶν καὶ τῶν ἀσθενεστέρων του συναγωνιστῶν, ἐπειδὴ οὕτω θὰ ἐπῆρχετο ἐν τῇ οἰκονομίᾳ ἡ ἰδία κοινωνικὴ παραλογία, ὅπως κατὰ τοὺς χρόνους τοῦ δεσποτισμοῦ. Τὸ κέρδος, ὅμως, τὸ ὅποιον πραγματοποιεῖ τὸ κεφάλαιον, ὡς ἐκ τῆς ἡγετικῆς του ὑπηρεσίας, δὲν δύναται νὰ θεωρηθῇ ὡς ζημιωγόνον τῶν κοινωνικῶν συμφερόντων, ἀλλ' ὡς δικαία ἀμοιβὴ τῆς κοινωνικῆς ὠφελείας, ἣτις προέρχεται ἐκ τῆς κοινωνικῆς σημασίας τῆς ἡγεσίας του. Οὕτω καταλήγει λέγων ὁ Wieser, ὅτι ὁ τρόπος κατὰ τὸν ὅποιον συνδυάζει τὸ νοητὸν καὶ ἀκατανόητον τῆς οἰκονομικῆς δυνάμεως, δὲν ἐνέχει ἀντινομίαν τινα.

*
* *

Εἰς τὸ σημεῖον τοῦτο πρέπει νὰ δόσωμεν εἰς τὸν ἀναγνώστην ἡμῶν

μίαν σύντομον ὅσον καὶ σαφὴν ἀπεικόνησιν τῶν κατευθύνσεων τῆς σχολῆς τῆς Βιέννης ἵνα οὕτω δυνηθῇ νὰ κατατοπισθῇ ἔτι εὐκολώτερον ἐν τῇ περὶ καταλογισμοῦ θεωρίᾳ της. Καὶ κυρίως θὰ προσπαθήσωμεν νὰ πράξωμεν τοῦτο ἐν συνδυασμῷ καὶ ἐν ἀντιθέσει πρὸς τὰς ἀρχὰς τῆς κλασσικῆς σχολῆς τῆς πολιτικῆς οἰκονομίας, ὡς τῆς τὸ πρῶτον ἐν τῇ ἐπιστήμῃ ἡμῶν θεσάσης τὰς βάσεις διὰ μίαν συστηματικὴν ἐξέτασιν τῶν οἰκονομικῶν φαινομένων. Ἀλλὰ καὶ ἐξ ἑνὸς ἄλλου λόγου. Διότι ἀκριβῶς αἱ δύο αὗται σχολαὶ εἶναι ἐκεῖναι, αἵτινες ὁρμώμεναι ἐκάστη ἐκ διαφόρων προϋποθέσεων κατέληξαν ἐπὶ οὐσιωδῶν ζητημάτων τῆς οἰκονομικῆς ἐπιστήμης εἰς διάφορα καὶ τελείως ἀντίθετα συμπεράσματα.

Ἡ σχολὴ τῆς Βιέννης ἐν τῇ οἰκονομικῇ ἐπιστήμῃ.

Ἐν τῇ οἰκονομικῇ θεωρίᾳ τῆς σχολῆς ταύτης ἀποτελεῖ ἡ ἔννοια τῆς ὁριακῆς χρησιμότητος (Grenzüntzen) τὴν ἀφειτηρίαν διὰ τὴν ἐξήγησιν τῶν οἰκονομικῶν φαινομένων. Αὕτη ἐκκινεῖ ἐκ τῶν δεδομένων προϋποθέσεων τῆς οἰκονομίας, ἵνα, ἐνῷ ἐξετάζει τὴν ὅλην ἐξέλιξιν τοῦ οἰκονομικοῦ βίου, καταλήξῃ εἰς τὸ τελικὸν αὐτοῦ ἀποτέλεσμα, δηλ. τὴν οἰκονομικὴν ἰσορροπίαν. Ὡστε παρ' αὐτῇ δὲν εἶναι μόνον ἡ ἄμεσος ἐξήγησις τῆς ἰσορροπίας ἐν τῇ οἰκονομίᾳ ἐκεῖνο τὸ ὁποῖον συγκεντρώνει τὸ ἀποκλειστικόν της ἐνδιαφέρον, ἀλλ' ἐπιζητεῖ συγχρόνως νὰ ἐξηγήσῃ καὶ νὰ περιγράψῃ τὰ ἐκάστοτε χωριστὰ στάδια τοῦ οἰκονομικοῦ βίου. Ἀλλ' ἐκτὸς τῆς σχολῆς τῆς Βιέννης ἐκκινεῖ καὶ μία δευτέρα σχολὴ ἐκ τῆς ἀρχῆς τῆς ὁριακῆς χρησιμότητος, μὲ τὴν διαφορὰν ὅτι αὕτη θέλει νὰ προσδιορίσῃ καὶ νὰ ἐξηγήσῃ ἐκ τῶν δεδομένων προϋποθέσεων τῆς οἰκονομίας ἀπ' εὐθείας καὶ κατ' ἄμεσον τρόπον τὴν ἰσορροπίαν ἐν τῇ οἰκονομίᾳ. Ἡ δευτέρα αὕτη σχολὴ ἰδρύθη ὑπὸ τὸν Jevons καὶ Walras καὶ εἶναι γνωστὴ ὑπὸ τὸ ὄνομα τῆς μαθηματικῆς θεωρίας ἢ τῆς σχολῆς τῆς Λωζάννης. Ἡμεῖς θ' ἀσχοληθῶμεν ἐδῶ μόνον μὲ τὴν καθ' ἑαυτοῦ ἐπονομαζομένην σχολὴν τῆς Βιέννης, ἥτις ἰδρύθη ὑπὸ τοῦ Karl Menger καὶ ἐθεμελιώθη περαιτέρω ὑπὸ τοῦ Wieser καὶ Böhm-Bawerh.

Ἡ σχολὴ τῆς Βιέννης, ὡς καὶ ἡ κλασσικὴ τοιαύτη, μεταχειρίζονται πρὸς ἀνεύρεσιν καὶ ἐξέτασιν τῶν οἰκονομικῶν συνθηκῶν καὶ νόμων τὴν ἰδίαν μέθοδον. Ἡ μέθοδος αὕτη εἶναι ἡ ἀφηρημένη—ἐπαγωγικὴ, ἥτις ἐκλαμβάνει τὴν πολιτικὴν οἰκονομίαν ὡς μίαν ἀφηρημένην καὶ ἀπομονωτικὴν ἐπιστήμην. Τὸ ὅτι δέ, ἐνῷ αἱ δύο αὗται σχολαὶ βασίζονται ἐπὶ τῆς ἰδίας μεθόδου, καταλήγουν εἰς διαφορετικὰ ἀποτελέσματα, τοῦτο ὀφείλεται μᾶλλον εἰς τὰ πρόσωπα παρὰ εἰς τὴν μέθοδον. Διότι ἐκάστη ἐξ αὐτῶν ἐκκινεῖ ὑπὸ διαφόρους προϋποθέσεις, τοῦτέστιν ἡ μὲν κλασσικὴ σχολὴ θέττει τοὺς ἀντικειμενικοὺς παράγοντας ἐν τῇ πρώτῃ σειρᾷ, ἡ δὲ σχολὴ τῆς Βιέννης τοὺς ὑποκειμενικοὺς τοιούτους. Ἡ τελευταία αὕτη σχολὴ ἐπονομάζεται καὶ ψυχολογικὴ, χωρὶς ὡς ἐκ τούτου νὰ βασίζεται ἐπὶ τῆς ἐπιστημονικῆς ψυχολογίας, παρὰ μᾶλλον ἐπιζητεῖ νὰ βασίσῃ τὴν θεωρίαν της ἐπὶ τοῦ περιεχομένου τῆς κοινῆς οἰκονομικῆς ἐμπειρίας. Ἡ οἰκονομικὴ θεωρία καὶ ἡ ἐπιστημονικὴ ψυχολογία πρέπει νὰ χωρίζονται μεταξὺ τῶν.

Ἐν μέσῳ τῆς διαφωνίας νῦν τῶν μεθόδων, κυρίως δὲ μεταξὺ τῆς ἄνω πραγματευθείσης κατευθύνσεως ἀφ' ἑνὸς καὶ τῆς συναγωγικῆς μεθόδου τῆς ἱστορικῆς σχολῆς ἀφ' ἑτέρου, ἣτις θέλει νὰ ἐφαρμόσῃ τὸν ἱστορικὸν καὶ στατιστικο-ῥεαλιστικὸν ἐξεταστικὸν τρόπον, λαμβάνει ὁ Schumpeter μίαν μεσολαβοῦσαν θέσιν. Λέγει δὲ ὅτι ἡ ἐπιστήμη ἐνέχει πάντοτε ἱστορικά, ὡς καὶ θεωρητικὰ στοιχεῖα. Οὕτω καθεὶς ἀναλόγως τῆς κλίσεώς του ἀσχολῆται πρωτίστως μὲ τὰ μὲν ἢ τὰ δέ. Ἐν αὐτῷ ὅμως δὲν ἔγκειται ἀντίφασίς τις κατ' ἀρχήν. Τὰ δύο ταῦτα στοιχεῖα πέζουν ῥόλον μόνον εἰς γενικὰ περιγραφὰς καὶ πραγματείας, οὐχὶ δὲ εἰς εἰδικὰ ζητήματα. Ἡ διαφωνία ὅμως προέκυψεν ἐκ τοῦ διαφόρου τρόπου τοῦ ἐργάζεσθαι καὶ ὡς ἐκ τοῦ ὅτι ἦσαν ἄνθρωποι διαφόρου πνευματικοῦ παραστατικοῦ. Ἡ ἱστορικὴ σχολὴ ἀντιπροσωπευομένη κυρίως ὑπὸ τοῦ Schmoller, ἠγαντιώθη πρὸς τὰς πολιτικὰς καὶ κοινωνικοφιλοσοφικὰς ἀρχὰς τῆς κλασσικῆς τοιαύτης. Ἀλλὰ συγχρόνως ἀποκρούει τὴν θεωρίαν καθ' ἑαυτοῦ, οὔσα ὑπὲρ τῆς ρεαλιστικῆς τῶν πραγμάτων ἐξετάσεως. Ἐχει δὲ τὴν γνώμην ὅτι μέχρι τοῦδε ἡ οἰκονομικὴ θεωρία ἐστηρίχθη ἐπὶ ἀρχῶν ἀμφιβόλου βασιμότητος, αἵτινες εἶναι προωρισμένοι νὰ παραγκωνισθῶσι διὰ μιᾶς σοβαρᾶς τῶν γεγονότων ἐρευνήσεως. Τὸ πολὺν δὲ ὁ καταρτισμὸς ἑνὸς συστήματος ἐννοιῶν διὰ τὰς κοινωνικὰς ἐπιστήμας καὶ τούτων μάλιστα οὐχὶ ὡς νόμων ἀλλ' ὡς ἀπλῶν κανονισμῶν μόνον, θὰ ἠδύνατο ν' ἀποτελέσῃ ἀντικείμενον μιᾶς θεωρητικῆς μελέτης. Καὶ ἐν τούτοις, ὅπως ὁ Menger ἀναγνωρίζει τὴν ἀνάγκην τῆς ἱστορικῆς ἐξετάσεως δι' ὠρισμένα οἰκονομικὰ προβλήματα, οὕτω καὶ ὁ Schmoller καταλήγει εἰς τὸ ὅτι πᾶσα τελεῖα ἐπιστήμη πρέπει νὰ εἶναι ἐπαγωγικὴ. Ἡ ἀντίθεσις δὲ μεταξὺ τῶν δύο τούτων σχολῶν δὲν βασίζεται ἐπὶ ἑνὸς λογικοῦ δεδομένου, ἀλλ' ἐπὶ τῆς ἀντιθέσεως μεταξὺ συλλογῆς καὶ ἀναλύσεως τῶν γεγονότων. Τοιαύτη ἡ προσπάθεια τοῦ Schumpeter. Ὡστε βλέπομεν ὅτι καὶ αἱ δύο αὗται κατευθύνσεις προσεγγίζουν πρὸς ἀλλήλας, εὐθύς ὡς ἐξετασθῇ τὸ προκείμενον ζήτημα συστηματικῶς καὶ κατ' ἀρχήν.

Αἱ δύο ὅψεις τοῦ προβλήματος τῆς ἀξίας καὶ τιμῆς.

Ἀπηχῆσεις τῶν ὑπὸ τῆς θεωρίας τῆς ὀριακῆς χρησιμότητος ἀναπτυχθέντων ἰδεῶν εὐρίσκομεν ἤδη παρὰ τῶν σχολαστικῶν, ὅπως τοῦ Biel, ὡς ἐπίσης καὶ εἰς τὸ φυσικὸν δίκαιον, ὅπως συμβαίνει μὲ τὸν Pufendorf. Καὶ αὐτὸ εἶναι εὐεξήγητον, διότι ἡ βασικὴ ἰδέα τῆς θεωρίας περὶ τῆς ὀριακῆς χρησιμότητος εἶναι καθ' ἑαυτὸ ἀπλῆ, ἄνευ τοῦ ἐπιβαρύνοντος αὐτὴν θεωρητικοῦ ὅγκου. Περισσότερον ὅμως ἀνεπτύχθη ἡ ἄνω ἰδέα παρὰ τοῦ Genovesi καὶ Galiani, ἰδίως δὲ παρὰ τοῦ Condillac. Εἰς τὴν Γερμανίαν ἦτο κυρίως ὁ Herrmann, ὅστις προσήγγισε πολὺ πρὸς τὴν ἀρχὴν τῆς ὀριακῆς χρησιμότητος.

Ἡ κλασσικὴ σχολὴ τῆς πολιτικῆς οἰκονομίας ἐνόμιζεν, ὅτι ἔπρεπε νὰ ἀποδώσῃ εἰς καθαρῶς πραγματικοὺς λόγους τὰς βάσεις τοῦ σχηματισμοῦ τῆς ἀξίας. Οὕτω ἔφθασε διὰ μέσου τῆς θεωρίας τῶν παραγωγικῶν ἐξόδων (Pro-

duktionskostentheorie) εἰς τὴν περὶ τῆς ἐργατικῆς ἀξίας (Arbeitswertheorie) θεωρίαν τῆς, ὥς θεωροῦσα τὴν ἐργασίαν τὸ κύριον αἷτιον τοῦ προσδιορισμοῦ τοῦ κόστους. Ἡ κατεύθυνσις αὕτη, ἣτις ἐπονομάζεται καὶ ἀντικειμενικὴ θεωρία τῆς ἀξίας ἐπεξηγήσῃ κυρίως τὴν ἀνταλλακτικὴν ἀξίαν. Ἀργότερον πρῶτον συνέλαβον τὴν ιδέαν, ὅτι ἡ ἀξία τῶν ἀγαθῶν ἐξαρτᾶται ἀπὸ τὴν σημασίαν, τὴν ὁποίαν ἔχουν ταῦτα διὰ τὴν ἀνθρώπινον εὐημερίαν. Οὕτω ἐσχηματίσθη ἡ σχολὴ τῆς ὀριακῆς χρησιμότητος, ἣτις ἐχαρακτηρίσθη ἐν ἀντιθέσει πρὸς τὴν ἀντικειμενικὴν ὡς ὑποκειμενικὴ θεωρία τῆς ἀξίας. Αὕτη δὲ εἶναι ἐκείνη, ἣτις ἐξηγήσῃ τὴν ἀξίον τῆς χρήσεως. Καὶ ἐδῶ σημειοῦμεν τὴν ἀξίαν λόγου διαίρεσιν τοῦ Böhm-Bawerk ὡς πρὸς τὰ εἶδη τῶν ἀξιῶν. Οὗτος διαιρεῖ τὴν ἀνταλλακτικὴν ἀξίαν εἰς ὑποκειμενικὴν καὶ ἀντικειμενικὴν καὶ λέγει, ὅτι πρέπει νὰ διακρίνωμεν μεταξὺ τῆς ἀντικειμενικῆς ἀνταλλακτικῆς ἀξίας ἀφ' ἑνὸς καὶ τῆς ὅλης ὑποκειμενικῆς ἀξίας ἀφ' ἑτέρου, ἣτις πάλιν διαιρεῖται εἰς τὴν ὑποκειμενικὴν ἀξίαν χρήσεως καὶ τὴν ὑποκειμενικὴν ἀνταλλακτικὴν ἀξίαν. Αὐτὸς δὲ εἶναι ὁ λόγος, δι' ὃν ὁ Böhm-Bawerk εἶναι ἐναντίον τῆς διαίρεσεως εἰς ἀξίαν χρήσεως καὶ ἀνταλλακτικὴν ἀξίαν. Διότι ἡ ὑποκειμενικὴ ἀνταλλακτικὴ ἀξία πλησιάζει πολὺ περισσότερον πρὸς τὴν ὑποκειμενικὴν ἀξίαν χρήσεως, παρὰ πρὸς τὴν ἀντικειμενικὴν ἀνταλλακτικὴν ἀξίαν.

Προτοῦ ὅμως δυνηθῇ ἡ ὑποκειμενικὴ σχολὴ νὰ ἐξηγήσῃ τὴν ἀξίαν χρήσεως, ἔπρεπε προηγουμένως νὰ ἔχῃ ὡς βάσιν μίαν θεωρίαν τῆς ἱκανοποιήσεως τῶν ἀναγκῶν (Bedürfnisbefriedigung), διὰ νὰ δυνηθῇ ἐν πρώτοις νὰ ἐξηγήσῃ τὴν ἀξίαν ταύτην. Καὶ ἡ ἔλλειψις μιᾶς τοιαύτης θεωρίας εἶναι τὸ αἷτιον ἔνεκεν τοῦ ὁποίου οἱ ἀντιπρόσωποι τῆς κλασσικῆς σχολῆς δὲν ἠδυνήθησαν νὰ μᾶς δώσωσι μίαν ὀρθὴν ἐξήγησιν τῆς ἀξίας χρήσεως. Νῦν ἐσχηματίσθη ἐν τῇ οἰκονομικῇ ἐπιστήμῃ διὰ τῆς ἄνω ἀναφερθείσης ὑποκειμενικῆς κατευθύνσεως μία θεωρία τῆς ἱκανοποιήσεως τῶν ἀναγκῶν, τὴν ὁποίαν ὁ Wieser ἐπὶ τῇ βάσει μιᾶς ἐλλιποῦς θεωρίας τοῦ Gossen συνεκεφαλαίωσεν ὑπὸ τὸν τίτλον: ὁ νόμος τοῦ Gossen. Κατὰ τὴν θεωρίαν ταύτην, ἐντὸς ἑνὸς χρονικοῦ διαστήματος, πρὸς κάλυψιν ὠρισμένων ἀναγκῶν, προξενεῖται μία διάφορος (ἀνόμοιος) χρησιμότης, ἐπειδὴ μὲ κάθε ἐπιπροσθέτως ἐπερχομένην ἱκανοποίησιν τῶν ἀναγκῶν, ἐπέρχεται καὶ μία ἐλλείπωσις τῆς ἐπιδράσεως ἐπὶ τῆς ἐπιθυμίας. Θὰ ἦτο δὲ παράλογον, ἐὰν ὁ οἰκονομικῶς σκεπτόμενος ἄνθρωπος ἠθέλε νὰ προχωρήσῃ εἰς τὴν ἱκανοποίησιν τῶν ἀναγκῶν του μέχρι τελείου κορεσμοῦ, ἀλλὰ θὰ τὴν διακόψῃ μᾶλλον εἰς ἓν ὠρισμένον ὀριακὸν σημεῖον, ἵνα οὕτω δυνηθῇ νὰ ἱκανοποιήσῃ καὶ ἄλλας του ἀνάγκας. Ἡ χρησιμότης οὕτω, ἣτις προκύπτει ἐκ τῆς χρησιμοποίησεως τῶν ὀριακῶν σημείων ἑνὸς εἴδους ἀγαθῶν, ὀνομάζεται κατὰ μίαν ἔκφρασιν τοῦ Wieser ὀριακὴ χρησιμότης.

Ἄλλ' ἡ θεωρία τῆς ὀριακῆς χρησιμότητος δίδει εἰς ἡμᾶς καὶ μίαν καλλιτέραν ἐξήγησιν τοῦ σχηματισμοῦ τῶν τιμῶν ἀπὸ τὴν κλασσικὴν σχολήν. Οἱ κλασσικοὶ ἔκαμαν τὴν διάκρισιν μεταξὺ φυσικῆς τιμῆς, ἣτις ἀνταποκρί-

νεται πρὸς τὰ ἔξοδα τῆς παραγωγῆς καὶ ἀγοραίας τιμῆς, ἡ ὁποία σχηματίζεται ἀναλόγως τῶν διακυμάνσεων τῆς προσφορᾶς καὶ τῆς ζητήσεως. Ἐπρεπε δὲ νὰ κάμουν τὴν διάκρισιν ταύτην, ἵνα δυνηθοῦν ν' ἀνταποκριθοῦν πρὸς τὰ πράγματα, ἐπειδὴ ἡ φυσικὴ τιμὴ μόνη τῆς δὲν θὰ ἠδύνατο νὰ μᾶς δώσῃ μίαν τελείαν ἐξήγησιν τοῦ σχηματισμοῦ τῶν τιμῶν. Καὶ εἰς τοῦτο ἔπαιεν ἡ ἀφετηρία τῆς θεωρίας των περὶ τιμῆς, δηλ. ἡ ἀντικειμενικὴ ἀποψις τῆς περὶ ἀξίας θεωρίας των. Ἄνευ τῆς ἐπιπροσθέσεως τῆς ἀγοραίας τιμῆς δὲν θὰ ἠδύνατο ἐπὶ τῇ βάσει τῆς περὶ ἀξίας ἐννοίας των, νὰ ἐξηγησῶσι τελείως τὰ φαινόμενα τοῦ σχηματισμοῦ τῶν τιμῶν. Πρὸ τοῦ διλήμματος τούτου δὲν εὐρίσκεται ἡ θεωρία τῆς ὀριακῆς χρησιμότητος εὐθὺς ἐξ ἀρχῆς. Καὶ τοῦτο τὸ ὀφείλει εἰς τὴν ὑποκειμενικὴν ἀποψιν τῆς περὶ ἀξίας ἐννοίας τῆς. Διότι κάθε σχηματισμὸς τῶν τιμῶν ἔχει ὡς βάσιν τὴν ἀξίαν καὶ ἐπὶ τούτου εἶναι οἱ κλασσικοί, καθὼς καὶ οἱ ἀντιπρόσωποι τῆς ὀριακῆς χρησιμότητος σύμφωνοι. Οὕτω ἡ θεωρία τῆς ὀριακῆς χρησιμότητος ἐπιτρέπει μίαν περισσότερον πρὸς τὴν πραγματικότητα συμβιβαζομένην ἐξήγησιν τοῦ σχηματισμοῦ τῶν τιμῶν, ἐπειδὴ δὲν θέττουσι τὴν ἀξίαν ὡς ἴσην πρὸς τὰ ἔξοδα παραγωγῆς, ὅπως ἔπραξαν οἱ κλασσικοί, οἵτινες ὡς ἐκ τούτου ἠδύνατο νὰ δώσουν μόνον μίαν ἐξήγησιν τῆς τιμῆς τῶν κατ' ἀρέσκειαν δυναμένων νὰ αὐξηθῶσιν ἀγαθῶν, ἐνῶ διὰ τὰ μονοπωλιακὰ τοιαῦτα ἔδει νὰ εὐρῶσι μίαν ἄλλην ἐξήγησιν. Ἡ σχολὴ δὲ αὕτη τῆς Βιέννης βλέπει μᾶλλον ἐν τῇ ἐννοίᾳ τῆς ἀξίας τὴν σημασίαν, ἣν ἔχει ἐν ἀγαθὸν διὰ τὸν ἄνθρωπον, καὶ δὲν ἀφήνει ὡς ἐκ τούτου νὰ συμπέσουν ἀξία καὶ τιμὴ ὁμοῦ, ἐπειδὴ διὰ κάθε συναλλασσόμενον μέρος ἐν τῇ ἀγορᾷ ἡ σημασία ἐνὸς ἀγαθοῦ εἶναι διάφορος.

Ἡ προσδιορισμὸς τοῦ κόστους ὡς διαφυγοῦσα χρησιμότης.

Εἶδομεν μέχρι τοῦδε, ὅτι ἡ κλασσικὴ σχολὴ ἐξήγησε τὴν ἀνταλλακτικὴν ἀξίαν ὡς προσδιοριζομένην διὰ τῶν ἐξόδων τῆς παραγωγῆς. Καὶ ἐφ' ὅσον δὲν ἐγένετο διάκρισις μεταξὺ χρησιμότητος καὶ ἀξίας δὲν ἦτο δυνατόν νὰ ἐξηγηθῇ ὀρθῶς ἡ ἀξία χρήσεως. Ἡ ἐρμηνεία τῆς ἀξίας χρήσεως ὑπὸ τοῦ Smith ὡς μία δυνατὴ μόνον χρησιμότης δὲν ἦτο ἐπαρκής. Ἡ θεωρία τῆς ὀριακῆς χρησιμότητος πρῶτον, ἣτις διέκρινε μεταξὺ χρησιμότητος ἐν γένει ἀφ' ἐνὸς καὶ ὀριακῆς χρησιμότητος ἀφ' ἑτέρου ὡς τοῦ συντελεστοῦ τοῦ προσδιορίζοντος τὴν ἀξίαν, μᾶς διηλεκώλυνε πρὸς μίαν ὀρθὴν καιανόησιν τῆς ἀξίας χρήσεως. Ἀλλὰ δὲν περιορίσθη μόνον εἰς τοῦτο. Ἐγένετο οὕτω ἡ προσπάθεια, ὅπως ἐξηγηθῇ καὶ ἡ ἀνταλλακτικὴ ἀξία ἐκ τῆς χρησιμότητος, τοῦλάχιστον διὰ τὴν πλειονότητα τῶν περιπτώσεων. Ὁ Wieser δὲ εἶναι ἐκεῖνος, ὅστις πρῶτος μᾶς ὑπέδειξεν, ὅτι τὸ κόστος εἶναι μία διαφυγοῦσα χρησιμότης, ἄρα τρόπον τινὰ μία ἔμμεσος χρησιμότης. Ἐνεκεν τῆς στενότητος τῶν ἀγαθῶν δὲν δυνάμεθα νὰ ἱκανοποιήσωμεν ὅλοι μας τὰς ἀνάγκας, ἀλλὰ μόνον ἓνα μέρος αὐτῶν, ὅποτε πρέπει ν' ἀπόσχωμεν ἐκ τῆς ἱκανοποίησεως τῶν ἄλλων μας ἀναγκῶν. Καὶ ἐν αὐτῷ ἐνεργοῦμεν κατὰ τὴν οἰκονο-

μικὴν ἀρχὴν τῆς ἐπιτεύξεως τῆς μεγαλυτέρας χρησιμότητος. Ὅταν λοιπὸν προβλέπωμεν νὰ μεταχειρισθῶμεν ἐν ἀγαθὸν διὰ τὴν κάλυψιν μιᾶς ὠρισμένης ἀνάγκης, τὸ ἀποστεροῦμεν οὕτω ἀπὸ ἄλλας δυνατὰς χρησιμοποιήσεις καὶ ἡ χρησιμότης, ἣτις προέρχεται ἐκ τῆς πρώτης χρησιμοποιήσεως ἀποκλείει ἄρα τὴν ἐπίτευξιν μιᾶς χρησιμότητος ἐξ ἄλλων τοιούτων. Τὸ κόστος λοιπὸν δὲν εἶναι παρὰ χρησιμότης εἰς ἀλλαχοῦ χρησιμοποιήσιν, ἐπὶ τῆς πραγματοποιήσεως τῆς ὁποίας πρέπει νὰ παραιτηθῶμεν.

Αὐτὸς οὗτος ὁ Wieser λέγει νῦν, ὅτι δύναται κάθε καταναλωτικὸν ἀγαθὸν, ὅπερ προέρχεται ἐξ ἑνὸς εἶδους παραγωγικῶν ἀγαθῶν, νὰ ἀντικατασταθῇ εἰς βάρος τοῦ ὀριακοῦ ἀγαθοῦ τοῦ εἶδους τούτου τῶν παραγωγικῶν ἀγαθῶν, καὶ οὕτω ἐκτιμᾶται ἡ χρησιμότης ἐκάστου καταναλωτικοῦ ἀγαθοῦ συμφώνως μὲ τὴν ὀριακὴν χρησιμότητα τοῦ ὀριακοῦ προϊόντος τοῦ εἶδους τούτου τῶν παραγωγικῶν μέσων, δηλ. συμφώνως μὲ τὰ ἔξοδα παραγωγῆς. Διότι τὰ παραγωγικὰ μέσα πρέπει νὰ ἐκτιμῶνται μὲ τὴν παραγωγικὴν ὀριακὴν χρησιμότητα, ὥς τὸ μέτρον ὀρίζεται διὰ τῆς ὀριακῆς χρησιμότητος τῶν ὀριακῶν προϊόντων. Δηλ. ἐδῶ ἀντὶ νὰ σχηματίζεται ἡ ἐκτίμησις ἑνὸς ἀγαθοῦ κατὰ τὸ ἄμεσον ὄριον χρησιμότητος τοῦ εἶδους τούτου τῶν ἀγαθῶν, ἐπέρχεται διὰ τῆς μεσολαβήσεως τῶν ἐξόδων μία ἔμμεσος ἐκτίμησις κατὰ ὀριακὴν χρησιμότητα, δηλονότι κατὰ τὴν ὀριακὴν χρησιμότητα τῶν ἀντικαθισταμένων ἀγαθῶν. Οὕτω βλέπομεν, ὅτι πρέπει πάντοτε ἐν τῇ ὁμαλῇ ἐξασκήσει τῆς οἰκονομίας, νὰ κοθορίζωμεν τὴν ἀξίαν τῶν προϊόντων κόστους συμφώνως μὲ τὸ πρὸς παραγωγὴν τῶν ἀπαιτούμενον κόστος. Καὶ τ' ἀγαθὰ ταῦτα εἶναι κυρίως, κατὰ μίαν κατάταξιν τοῦ Böhm-Bawerk, τὰ κατ' ἀρέσκειαν δυνάμενα νὰ αὐξηθῶσι. Ἐπίσης καὶ διὰ τ' ἀγαθὰ τὰ μὴ δυνάμενα ν' ἀντικατασταθῶσι διὰ τῆς παραγωγῆς, ἀλλὰ δι' ἀνταλλαγῆς ἢ ἀγορᾶς μόνον, ἐπέρχεται ἡ ἐκτίμησις συμφώνως μὲ τὸ κόστος, ὅπερ μᾶς προξενῆται ἐκ τοῦ πορισμοῦ των. Ἐν ᾧ τ' ἀγαθὰ τὰ μὴ δυνάμενα ν' αὐξηθῶσι κατ' ἀρέσκειαν, αἵτινα εἶναι καὶ τὰ ὀλιγώτερα, ὅπως τὰ μονοπωλιακὰ τοιαῦτα, ἐκτιμῶμεν ἀπ' εὐθείας κατὰ τὴν ὀριακὴν χρησιμότητα, εἰς τὴν δευτέραν δὲ ταύτην περίπτωσιν ὑπάγονται καὶ ἐκεῖνα τ' ἀγαθὰ, τὰ δυνάμενα μὲν ν' αὐξηθῶσι κατ' ἀρέσκειαν, ἀλλ' εἰς αἵτινα ἡ παραγωγὴ προσωρινῶς δὲν δύναται νὰ καλύψῃ τὴν ζήτησιν καὶ οὕτω ἡ ἀξία δὲν εὐρίσκεται εἰς ἑναρμόνησιν μὲ τὸ κόστος. Εἰς τ' ἀγαθὰ δὲ τέλος, τὰ ὁποῖα δυνάμεθα ν' ἀντικαταστήσωμεν διὰ μιᾶς προσωπικῆς μας θυσίας, ἐπέρχεται ἡ ἐκτίμησις συμφώνως μὲ τὸ μέγεθος τῆς θυσίας ἀντικαταστάσεως, ἣν ἐξοικονομοῦμεν διὰ τῆς κατοχῆς των.

Ἡ μορφή αὕτη τοῦ νόμου περὶ τῶν παραγωγικῶν ἐξόδων, κατὰ μίαν πρότασιν τοῦ Pantaleoni, καθιερώθη ἔκτοτε ἐν τῇ οἰκονομικῇ ἐπιστήμῃ ὥς ὁ νόμος τοῦ Wieser. Πρῶτον ὁμοῦς αὐτοῦ ὁ Böhm-Bawerk εἶχεν ἤδη ἐκθέσει δημοσίως τὰς βασικὰς ἰδέας τοῦ νόμου τούτου. Παρ' ὅλα ταῦτα δὲν χρεωστοῦμεν τοῦτον εἰς αὐτόν, διότι Menger καθὼς καὶ ὁ Wieser παρέσχον τὴν προκαταρκτικὴν ἐργασίαν, ἃν καὶ ὁ τελευταῖος οὗτος οὐχὶ εἰσέτι

δημοσίως, ὅπως ἔπραξε τοῦτο ἐκτενῶς μετὰ τινά ἔτη. Ἐν τούτοις ὅμως ὁ Böhm-Bawerk εἶναι ἐκκεῖνος, ὅστις πάντοτε εἰς τὰ συγγράμματά του ἐτόνιζε ὅτι ἡ αὐστριακὴ σχολὴ ἦτο ἐκείνη, ἣτις ἐξήγησε τὴν ἀξίαν τῶν παραγωγικῶν μέσων ἐκ τῆς ἀξίας τοῦ προϊόντος, ἐν ἀντιθέσει πρὸς τὴν θεωρίαν τῶν κλασσικῶν, οἵτινες ἐξήγησαν τὴν ἀξίαν τῶν προϊόντων ἐκ τῶν παραγωγικῶν μέσων. Ἡ ἀξία τοῦ προϊόντος εἶναι τὸ αἶμιον, ἐνῶ τοῦναντίον ἡ ἀξία τῶν παραγωγικῶν μέσων τὸ ἀποτέλεσμα. Οὕτω ἡ προσπάθεια αὕτη, ὅπως ἐξηγηθῇ τὸ κόστος συμφώνως μὲ τὴν ἀρχὴν τῆς ὀριακῆς χρησιμότητος, τείνει πρὸς ἐνιαίαν ἐξήγησιν τῆς ἀξίας χρήσεως καὶ τῆς ἀνταλλακτικῆς τοιαύτης, ὑπὸ τὴν ἐπίρροιν τῆς ὁποίας καταπίπτει καὶ ἡ μέχρι τοῦδε μεταξὺ τούτων ὑφισταμένη διάστασις. Προσέτι δὲ διὰ τῆς προσπαθείας ταύτης ἐπιτυγχάνεται καὶ ὁ μὴ διχασμὸς τῆς ἀρχῆς τῆς χρησιμότητος ὑπὸ τὴν τοῦ κόστους. Ἐκκινεῖ δὲ μᾶλλον ἡ κατεύθυνσις αὕτη ἐκ τῆς ἀρχῆς τῆς ὀριακῆς χρησιμότητος, λαμβανομένου πρὸς τοῦτου καὶ τοῦ κόστους ὑπ' ὄψιν, ὅπερ ἐξηγεῖ ὑπὸ τὸ πνεῦμα αὐτῆς.

Ἡ συνολικὴ ἀξία τοῦ ἀποθέματος ἐνὸς ἀγαθοῦ.

Ἐν τῇ ἀνωτέρῳ περιγραφῇ παρατηρήσαμεν, ὅτι κατὰ τὸν νόμον τοῦ Gossen ἡ συνεχὴς ἱκανοποίησις ἐξασκεῖ ἐν μετριαστικὸν ἀποτέλεσμα ἐπὶ τῆς ἐπιθυμίας. Ἡ συνεχὴς ἱκανοποίησις ὅμως προϋποθέτει ἐν μεγαλείτερον ἀπόθεμα καὶ μέσα πρὸς ἱκανοποίησιν τῶν ἀναγκῶν μας. Ἐξ αὐτοῦ συνάγεται, ὅτι ὅσον μεγαλείτερον εἶναι τὸ ἀπόθεμα ἐνὸς ἀγαθοῦ τόσον μικρότερα θὰ εἶναι καὶ ἡ ἐπιθυμία καὶ ὥς ἐξ αὐτοῦ καὶ ἡ τελευταία χρησιμότης, ἡ ὀριακὴ χρησιμότης, ἄρα καὶ ἡ ἀξία ἐνὸς ἐκάστου ἀγαθοῦ. Ὅποια ὅμως εἶναι τώρα ἡ συνολικὴ ἀξία τοῦ ἀποθέματος ἐνὸς ἀγαθοῦ; Καὶ ἐδῶ ὑπάρχουν δύο ἀντίθετοι ἀνιλήψεις ἐπὶ τοῦ ζητήματος τούτου. Κατὰ τὸν Böhm-Bawerk ἡ συνολικὴ ἀξία ἐνὸς ἀποθέματος προκύπτει ἐκ τῆς προσθέσεως τῆς πραγματικῆς παροχῆς εἰς χρησιμότητα ἐκάστου ἐκ τῶν μονομερῶν μερῶν, ἐξ ὧν ἀποτελεῖται ἓν ἀπόθεμα. Καὶ αἱ χρησιμότητες αὗται εἶναι διαφόρου μεγέθους, ὥς προκύπτει εἰς τοῦ νόμου τοῦ Gossen. Ὡς ἐκ τούτου βλέπομεν ὅτι ὁ Böhm-Bawerk θεωρεῖ ὥς ἐκ περιτροπῆς, (alternativ) ἰσχύουσιν τὴν ἐκτίμησιν ἐνὸς ἀποθέματος. Ὁ Wieser κατ' ἀντίθεσιν εἶναι τῆς γνώμης, ὅτι ἡ συνολικὴ ἀξία ἐνὸς ἀποθέματος προκύπτει ἐκ τοῦ πολλαπλασιασμοῦ τοῦ ὁρίου χρησιμότητος μὲ τὸν ἀριθμὸν τῶν μονομερῶν. Ἄρα ἐκτιμᾷ ἐξ ἴσου ὅλα τὰ μέρη ἐνὸς ἀποθέματος καὶ τὰ θέτει ὥς ἴσα πρὸς τὴν ὀριακὴν χρησιμότητα. Ἐξ αὐτοῦ συνάγεται, ὅτι οὗτος θεωρεῖ ὥς συσσωρευτικῶς (Kumulativ) ἰσχύουσιν τὴν ἐκτίμησιν ἐνὸς ἀποθέματος.

Ὡς ἐκ τούτου βλέπομεν, ὅτι κατὰ τὴν ἀντίληψιν τοῦ Böhm-Bawerk ἡ συνολικὴ χρησιμότης ἐνὸς ἀποθέματος εἶναι μεγαλυτέρα παρὰ κατὰ τὴν ἀντίληψιν τοῦ Wieser, διότι συμπεριλαμβάνει ἐκτὸς τοῦ ὁρίου χρησιμότητος καὶ τ' ἄλλα ἀνώτερα ὅρια χρησιμότητος. Ἡ γνώμη ὅμως ἀφ' ἑτέρου τοῦ Wieser ὥς πρὸς τὸ σύνολον τῶν ἀνταλλακτικῶν ἀξιῶν εἶναι μὲν ὀρθή, ἀλλ'

ὥς πρὸς τὴν ὑποκειμενικὴν ἀξίαν τῶν ἀποθεμάτων δὲν δύναται νὰ ἐφαρμοσθῇ. Ἐὰν δὲ οὗτος ἐπικαλεῖται πρὸς ὑποστήρηξιν τῆς γνώμης του τὸ γεγονός, ὅτι ἐν τῇ πρακτικῇ ἐξασκήσει τῆς οἰκονομίας ἐκτιμῶνται ἐξ ἴσου ὅλα τὰ μέρη ἑνὸς ἀποθέματος, τοῦτο δὲν μᾶς ἀποδεικνύει καὶ τὸ κατ' ἀρχὴν ὁρθὸν τῆς γνώμης ταύτης. Πρὸς τούτοις πρὸς τὴν τελευταίαν ταύτην ἐκδοχὴν συμφωνεῖ καὶ ἡ θεωρία τῆς κλασσικῆς σχολῆς, ἀλλ' αὕτη βεβαίως ὥς ἐκ τοῦ ἀντικειμενικοῦ χαρακτῆρος τῆς περὶ ἀξίας θεωρίας της, καθ' ἣν πρέπει νὰ θεωρηθῇ ὡς αὐτονόητον, ὅτι ἡ ἀξία ἑνὸς ἀποθέματος εἶναι ἴση πρὸς τὸ σύνολον τὸ προκῦπτον ἐκ τῆς ἀξίας τῆς μονάδος καὶ τοῦ ἀριθμοῦ τῶν καθ' ἕκαστα μερῶν.

Τὴν ἀποψιν ταύτην τοῦ Wieser ἐπὶ τοῦ προκειμένου ζητήματος, θέλων νὰ ὑποστηρίξῃ ὁ Hans Mayer λέγει ὅτι ὁ Wieser, ἐν ὅλῃ του τῇ δράσει, ἀφέθη νὰ ἄγεται πάντοτε διὰ τῆς παρατηρήσεως τῆς πραγματικότητος. Καὶ ἐνῶ προβαίνει ἐν τῇ ἐπιστημονικῇ ἐρευνῇ ἀπομονωτικῶς, ἐν τούτοις μένει πάντοτε προσκεκολλημένος εἰς τὴν πραγματικότητα. Τοῦναντίον ὁ Böhm-Bawerk θέττει ὡς βᾶσιν τῆς θεωρίας του περὶ τῆς συνολικῆς ἀξίας τοῦ ἀποθέματος ἑνὸς ἀγαθοῦ τὸν νόμον τοῦ Gossen. Αἱ ἐμπορικαὶ ὁμῶς προϋποθέσεις ὑπὸ τὴν ἐπίρροιν τῶν ὁποίων σχηματίζεται ἡ ἀξία τῶν ἐξ ἀγαθῶν ἀποθεμάτων, εἶναι ἄλλαι καὶ εἰδικώτεραι ἀπὸ τὰς τοῦ νόμου τοῦ Gossen. Ἡ γνώμη οὕτω τοῦ Böhm-Bawerk ἐπὶ τοῦ προκειμένου ζητήματος δὲν προεκλήθη ἐκ τῆς ἀμέσου παρατηρήσεως τῆς πραγματικότητος. Τρία τοῦναντίον εἶναι τὰ κύρια σημεία κατὰ τὸν Hans Mayer πρὸς ἐμπέδωσιν τῆς ἀντιλήψεως τοῦ Wieser: τὸ ὅτι πρῶτον ἐπικαλεῖται τὸ τεκμήριον τῆς πείρας καὶ διὰ τῶν ἐμπειρικῶν συμβεβηκότων εἰς τὴν ἐλευθέραν ἀγοράν. Δεύτερον ὅτι ἐπιδιώκει νὰ ὑποστηρίξῃ τὴν γνώμην του διὰ μιᾶς τελεολογικῆς δικαιολογίας ἐκ τοῦ σκοποῦ τοῦ οἰκονομεῖν καὶ τῆς λειτουργίας τῆς ἐκτιμήσεως τῆς ἀξίας. Διότι οἰκονομικὴ ὑποχρέωσις εἶναι νὰ πράττωμεν οὕτως ὥστε, νὰ ἐξασφαλίζωμεν ἐν ὅλῳ καὶ πάντα τὴν μεγαλειτέραν ὠφέλειαν. Καὶ τέλος, ἐπειδὴ συνέπεια τῆς γνώμης τοῦ Wieser εἶναι νὰ ἔχῃ τὸ μεγαλύτερον ἀπόθεμα τὴν μικροτέραν ἀξίαν, διότι, αὐξανομένων τῶν μερῶν ἡ ὀριακὴ χρησιμότης ἐλαττοῦται, ἵνα ἀποφύγῃ τὴν παραδοξίαν ταύτην κάμνει ὁ Wieser τὴν διάκρισιν μεταξὺ χρησιμότητος ἑνὸς ἀποθέματος καὶ ἀξίας αὐτοῦ. Οὕτω αὐξάνεται ἡ χρησιμότης του μὲ τὴν αὐξήσιν τοῦ ἀριθμοῦ τῶν μερῶν, ἀλλ' ἐν τούτοις ἡ ἀξία του δύναται νὰ γίνῃ μικρότερα διὰ τῆς τοιαύτης αὐξήσεως. Διότι ἡ ἀξία τῶν ἀγαθῶν δὲν συμπεριλαμβάνει ἐν αὐτῇ ὅλην τὴν χρησιμότητα, αὕτη δὲ συντίθεται ἐξ ἑνὸς θετικοῦ στοιχείου, τῆς εὐχαριστήσεως ἐκ τῆς χρησιμότητος τῶν ἀγαθῶν καὶ ἑνὸς ἀρνητικοῦ τοιούτου, τῆς ἀδιαφορίας ἔναντι τῶν ἀγαθῶν. Ὅσον περισσότερον ἂν αὐξάνεται τὸ ἀπόθεμα, τόσον μικρότερον γίνεται τὸ θετικὸν στοιχεῖον καὶ μεγαλειότερον τὸ ἀρνητικόν. Οὕτω ἡ προσπάθεια αὕτη τοῦ Hans Mayer, ἐν τῇ περαιτέρῳ ἀναλύσει τῆς ὁποίας δὲν δυνάμεθα νῦν νὰ εἰσέλθωμεν, ἵνα δικαιολογήσῃ τὴν ἐπὶ τοῦ προκειμένου ἀντίληψιν τοῦ Wieser, δὲν δύναται μὲν νὰ μειώσῃ τὴν σημα-

σίαν τῆς ὑπὸ τοῦ Böhm-Bawerk δοθείσης λύσεως, ἐν τούτοις ὅμως ἀποτελεῖ μίαν σημαντικὴν ἐπεξήγησιν τῆς ἀντιλήψεως τοῦ Wieser.

★ ★
*

Καὶ τώρα ἀφοῦ πρότερον ἐγνωρίσαμεν τὰς βασικὰς προϋποθέσεις τὰς ἀπαιτούμενας πρὸς πλήρη κατανόησιν τοῦ προβλήματος τοῦ καταλογισμοῦ, δυνάμεθα νὰ χωρήσωμεν εἰς τὴν συστηματικὴν αὐτοῦ ἀνάπτυξιν. Ἀλλὰ προηγουμένως πρέπει νὰ παρατηρήσωμεν, ὅτι αἱ ἀντιλήψεις τοῦ Böhm-Bawerk, καθὼς καὶ τοῦ Wieser, συμπίπτουν μὲν τελείως ὥς πρὸς τὸ δυνατόν τῆς λύσεως καὶ ὥς πρὸς τὴν φύσιν τοῦ προβλήματος τοῦ οἰκονομικοῦ καταλογισμοῦ. Μόνον ὥς πρὸς τὸν τρόπον τῆς λύσεως αὐτοῦ ἀκολουθεῖ ἕκαστος ἰδίαν πορείαν. Καὶ ὅσον ἀφορᾷ τὴν γνώμην τοῦ Böhm-Bawerk, αὕτη συμφωνεῖ ἐν ταῖς βασικαῖς γραμμαῖς μὲ τὴν τοῦ Karl Menger, ὅστις καὶ αὐτὸς ἠσχολήθη μὲ τὸ προκείμενον ζήτημα. Ὡς ἐκ τούτου παραλείπομεν νὰ ἀναφέρωμεν ἰδιαιτέρως ἐνταῦθα τὴν γνώμην τοῦ Menger, ἀλλὰ καὶ διὰ τὸν λόγον, ὅτι ἡ κατεύθυνσις αὕτη ἀνεπτύχθη ἐπὶ τὸ διεξοδικώτερον ὑπὸ τοῦ Böhm-Bawerk.

Böhm-Bawerk: Ἡ ἀξία τῶν συμπληρωματικῶν ἀγαθῶν.

Συμφώνως μὲ τὴν γνώμην τοῦ Böhm-Bawerk ἐν τῷ προβλήματι τοῦ καταλογισμοῦ δὲν πρέπει ν' ἀποβλέψωμεν πρὸς τὸν ἠθικὸν καταλογισμόν, ἀλλὰ μᾶλλον πρέπει νὰ στραφῶμεν πρὸς τὴν λύσιν τοῦ οἰκονομικοῦ τοιούτου, ἵνα δι' αὐτοῦ δυνηθῶμεν νὰ καθορίσωμεν τὴν ἀξίαν τῶν διαφόρων παραγωγικῶν μέσων. Δηλ. ὅτι πρέπει ν' ἀναζητήσωμεν τὸ ποσοστὸν ἐξ ἑνὸς κοινοῦ προϊόντος, ὅπερ ὀφείλομεν εἰς τὴν σύμπραξιν ἑνὸς μονομεροῦς παράγοντος, καὶ ὅχι τὸ ποσοστὸν τοῦ προϊόντος, τὸ ὁποῖον «δικαίῳ τῷ τρόπῳ» θὰ ἔπρεπε νὰ τοῦ καταλογίσωμεν ἐν τῇ πρακτικῇ ἐξασκήσει τῆς κατανομῆς. Καὶ αἱ δύο αὗται περιπτώσεις δὲν εἶναι καθ' ὅλου ταυτίσθημοι. Ναὶ μὲν ἔγκειται εἰς τὴν φύσιν τοῦ παρόντος ζητήματος, ὥστε τὸ μέγεθος τοῦ οἰκονομικῶς καταλογιζομένου ποσοστοῦ, νὰ μὴ δύναται νὰ εἶναι τελείως ἄσχετον, ὥς πρὸς τὴν γνώμην, ἣν θὰ σχηματίσωμεν ἐν τῷ ζητήματι τῆς δικαιοσύνης. Μάλιστα πρέπει νὰ ληφθῇ τὸ μέγεθος τοῦτο ὑπ' ὄψιν, ὥς μία σπουδαία προϋπόθεσις πραγματικῆς φύσεως, ὁμοῦ μὲ τὰς ἄλλας τοιαύτας, αἵτινες θὰ ἠδύναντο ν' ἀσκήσωσιν ἐπίδρασίν τινα. Ἀλλ' ἡ διαφορὰ μεταξὺ τοῦ ἑνὸς καὶ τοῦ ἄλλου ὑφίσταται ἐν τούτοις. Ἐκ τοῦ ὅτι δὲ οἰκονομικῶς ὀφείλομεν ἐν ὠρισμένον ποσοστὸν ἐκ τοῦ κοινοῦ προϊόντος εἰς ἕνα συντελεστήν, δὲν συνάγεται ἀναγκαίως, ὅτι πρέπει καὶ ἐν ὀνόματι τῆς δικαιοσύνης νὰ καταλογίσωμεν εἰς αὐτὸν ἀκριβῶς τὸ ἴδιον ποσοστόν. Καὶ εἶναι δυνατόν νὰ παραγκωνισθῇ τὸ ποσοστὸν τὸ καταλογιζόμενον «δικαίῳ τῷ τρόπῳ», ὑπὸ τοῦ οἰκονομικῶς τοιούτου καταλογιζομένου. Συμβαίνει δὲ τοῦτο εἰς τὰς περιπτώσεις τῶν μονοπωλιακῶν σχηματισμῶν, εἰς τὰς ὁποίας ἐμφανίζονται ἠνωμένοι εἰς μεγάλας μάζας, οἱ συντελεσταὶ τῆς παραγωγῆς καὶ ὥς ἐκ τούτου ἐξαρθᾷται ἀπὸ αὐτοὺς ἐν πολὺ μεγαλύτερον μέρος τοῦ

προϊόντος, ἀφ' ὅτι θὰ κατελογίζετο εἰς τούτους, ἐὰν συνηγωνίζοντο μεταξύ των εἰς μικρότερα κεχωρισμένα μέρη, συνολικῆς ὅμως ποσότητος ἴσης πρὸς τὴν πρώτην. Καὶ τοῦτο συνάγει ὁ Böhm-Bawerk ἐκ τοῦ ὅτι, ὡς ἴδομεν ἀνωτέρω κατὰ τὴν γνώμην του, ἡ συνολικὴ ἀξία ἐνὸς ἀποθέματος εἶναι μεγαλειτέρα, καὶ οὕτω ἐξαρτᾶται περισσότερον ἀπὸ τὸ ὅλον ἀπόθεμα, ἀφ' ὅτι θὰ ἐξηρτᾶτο ἀπὸ τὴν ἀξίαν, ἣτις προκύπτει ἐκ τοῦ πολλαπλασιασμοῦ τῆς ὀριακῆς χρησιμότητος τῆς μονάδος μὲ τὸν ἀριθμὸν τῶν μονάδων τοῦ ἀποθέματος, ἢν τινα θὰ ἐλαμβάνομεν ὑπ' ὅψιν ἐν περιπτώσει χωρισμοῦ τῶν μερῶν καὶ ἣτις εἶναι καὶ ἡ μικροτέρα. Δὲν εἶναι δὲ καθ' ὅλου αὐτονόητον, ἐπειδὴ τὸ οἰκονομικῶς καταλογιζόμενον ποσοστὸν εἶναι μεγαλύτερον νὰ πρέπη καὶ τὸ ἐκ λόγων ἠθικῶν τοιοῦτον νὰ αὐξηθῇ.

Ἐρχόμενος νῦν εἰς τὴν καθ' ἑαυτοῦ λύσιν τοῦ προβλήματος τοῦ καταλογισμοῦ, ἐκκινεῖ ὁ Böhm-Bawerk ἐκ τῶν συμπληρωματικῶν (Komplementärer) ἀγαθῶν, ἅτινα μόνον ὁμοῦ λαμβανόμενα δίδουν μίαν ὠρισμένην χρησιμότητα. Καὶ μάλιστα κανονίζεται ἡ τιμὴ τῆς ὅλης ὁμάδος ἀναλόγως τοῦ μεγέθους τῆς ὀριακῆς χρησιμότητος, ἢν προξενοῦν ἐν τῇ κοινῇ των χρησιμοποίησει. Κατὰ ποῖον ὅμως τρόπον κανονίζεται νῦν ἡ ἀξία τῶν μονομερῶν μελῶν τῆς ὁμάδος; Ὁ Böhm-Bawerk διακρίνει ἐδῶ μεταξὺ τῶν ἐπομένων περιπτώσεων:

Πρῶτον, ὅταν κανὲν ἐκ τῶν μελῶν τῆς ὁμάδος δὲν δύναται νὰ μεταχειρισθῇ ἄλλως, εἰμὴ ἀπὸ κοινοῦ καὶ δὲν δύναται συγχρόνως κανὲν νὰ ἀντικατασταθῇ ἐν τῇ συμπράξει του πρὸς ἐπίτευξιν τῆς κοινῆς χρησιμότητος. Εἰς τὴν περίπτωσιν ταύτην ἔχει ἐν ἐκ τῶν μερῶν ἀκεραίαν τὴν συνολικὴν ἀξίαν τῆς ὁμάδος, ἐνῶ τ' ἄλλα μέρη εἶναι τελείως ἄνευ ἀξίας. Ποῖον δὲ ἐκ τῶν μερῶν ἐκτιμᾶται ὡς τελικὸν τοιοῦτον ἄνευ δηλ. τῆς συμπράξεως τοῦ ὁποίου δὲν ἐπέρχεται ἡ κοινὴ χρησιμότης, τοῦτο ἐξαρτᾶται ἀναλόγως τοῦ ἰδιαιτέρου τῆς περιστάσεως.

Δεύτερον, ὅταν τὰ μονομερῆ μέλη τῆς ὁμάδος δύνανται νὰ παρᾶσχουν καὶ ἐκτὸς τῆς κοινῆς χρησιμοποίησεως μίαν ἂν καὶ μικροτέραν χρησιμότητα. Ἐδῶ νῦν δὲν κυμαίνεται ἡ ἀξία ἐκάστου μέρους μεταξὺ «μηδενὸς» καὶ «συνόλου» ἀλλὰ μόνον ἀκόμη μεταξὺ τοῦ μεγέθους τῆς ὀριακῆς χρησιμότητος, ἢν δύναται τοῦτο μονομερῶς νὰ παρᾶσχη, ὡς *minimum*, καὶ τοῦ μεγέθους τῆς συνολικῆς ὀριακῆς χρησιμότητος ἀφαιρουμένης τῆς μονομεροῦς ὀριακῆς χρησιμότητος τῶν ὑπολοίπων μελῶν, ὡς *maximum*. Καὶ ἐδῶ ἰσχύει διὰ τὸ τελικὸν μέρος τὸ αὐτό, ὅπως καὶ εἰς τὴν ἄνω περίπτωσιν.

Τρίτον, ὅταν τὰ μονομερῆ μέλη τῆς ὁμάδος δὲν δύνανται μόνον νὰ χρησιμοποιηθῶσι δευτερευόντως δι' ἄλλους σκοπούς, ἀλλὰ καὶ νὰ ἀντικατασταθῶσι δι' ἄλλων ἀγαθῶν τοῦ ἰδίου των εἶδους. Κατὰ ταῦτα τὰ διάφορα μονομερῆ μέρη δὲν δύνανται ν' ἀποκτήσωσι μίαν μεγαλυτέραν ἀξίαν ἀπὸ τὴν ἀξίαν τῆς ἀντικαταστάσεώς των (Substitutionswert). Δηλ. τὴν ἀξίαν, ἣτις ἀφαιρεῖται ἐκ τῆς ἀπωλείας εἰς χρησιμότητα εἰς ἐκείνους τοὺς κλάδους τῆς χρησιμοποίησεως, ἐκ τῶν ὁποίων λαμβάνομεν τὰ ἀντικαθιστώμενα ὁμοιό-

τυπα. Οὕτω πῶς ἐλαττοῦται σημαντικῶς ἡ διαφορὰ εἰς ἀξίαν τοῦ ἄλλοις ὡς τελικοῦ μέρους, ἄλλοτε ὡς μονομεροῦς τοιούτου ἐκτιμομένου ἐνάστοις ἀγαθοῦ, καὶ μάλιστα τοσοῦτον μᾶλλον, ὅσον περισσότερον ἔχει τὸν χαρακτῆρα ἐνὸς ἀγοραίου ἐμπορεύματος. Διότι εἰς τ' ἀγοραῖα ἐμπορεύματα ὑπάρχει ἐν ἀγαθὸν εἰς πολυάριθμα ἀντίτυπα καὶ δύναται ἐπίσης νὰ χρησιμοποιηθῇ κατὰ πολλοὺς τρόπους. Ὑπὸ τὰς συνθήκας αὐτὰς προσδιορίζεται ἡ ἀξία τῶν ἀντικαθισταμένων μερῶν ἀνεξαρτήτως τῆς συγκεκριμένης αὐτῶν συμπληρωματικῆς χρησιμοποίησεως, εἰς ἓν ὠρισμένον σημεῖον. Ἡ διανομή τῆς συνολικῆς ἀξίας τῆς ομάδος ἀνὰ τὰ μονομερῆ μέλη λαμβάνει οὕτω χώραν, ὥστε ἐκ τῆς συνολικῆς ἀξίας τῆς ὅλης ομάδος, ἣτις σχηματίζεται διὰ τῆς ὀριακῆς χρησιμότητος τῆς προερχομένης ἐκ τῆς κοινῆς χρησιμοποίησεως, ν' ἀπονέμεται ἐκ τῶν προτέρων εἰς τ' ἀντικαθιστώμενα μέλη ἐν πρώτοις ἡ ὀριακὴ τῶν ἀξία καὶ τὸ ὑπόλοιπον (τὸ ὅποιον κυμαίνεται ἀναλόγως τοῦ μεγέθους τῆς ὀριακῆς χρησιμότητος) νὰ καταλογίζεται εἰς τὰ μὴ ἀντικαθιστώμενα τοιαῦτα ὡς ἡ κεχωρισμένη τῶν τιμῇ. Ἐν τῇ πράξει νῦν ἡ περίπτωσις αὕτη εἶναι ἡ συνηθεστέρα καὶ οὕτω σχηματίζεται ἡ ἀξία συμπληρωματικῶν ἀγαθῶν τὸ πλεῖστον κατὰ τὸν τρίτον τοῦτον τύπον. Ὁ τύπος δὲ οὗτος χρησιμοποιεῖται καὶ διὰ τὸν καταλογισμόν τῆς προσόδου τῆς παραγωγῆς ἀνὰ τὰ διάφορα παραγωγικὰ μέσα. Ἐπιπροσθέτως ἐν τῇ πράξει πρῶτομεν οὕτω, ὥστε ἐκ τῆς συνολικῆς προσόδου ν' ἀφαιροῦνται ἐν πρώτοις τὰ μονομερῆ ἔξοδα, δηλ. αἱ δαπάναι τῶν ἀντικαθισταμένων παραγωγικῶν μέσων, αἵτινα ἔχουν μίαν ὠρισμένην ἀξίαν ἀντικαταστάσεως, καὶ τὸ ὑπόλοιπον ἀπονέμεται τότε εἰς τὸ ἐν ἡ τὰ περισσότερα μὴ ἀντικαθιστώμενα μέρη [ὅπως εἶναι πχ. τὸ ἔδαφος].

Τέταρτον, ὅταν περισσότερα μέλη τῆς ομάδος δὲν δύνανται συγχρόνως ν' ἀντικατασταθῶσι. Τότε τέλος εὐρίσκονται ταῦτα, ὡς πρὸς τὸ ὑπόλοιπον, ὅπερ ἀπομένει, ἀφ' οὗ λόβουν τὸ μερίδιον τῶν τ' ἀντικαθιστώμενα μέλη, μεταξὺ τῶν εἰς τὴν ἰδίαν σχέσιν, εἰς ἣν εὐρίσκονται ἐν γένει περισσότερα μὴ ἀντικαθιστώμενα μέλη κατὰ τὸν πρῶτον καὶ δεύτερον τύπον. Ἡ περίπτωσις ὅμως αὕτη συμβαίνει νὰ εἶναι ἐν τῇ πράξει σπανία.

Χαρακτηριστικὸν τῆς λύσεως ταύτης ὑπὸ τοῦ Böhm-Bawerk τοῦ προβλήματος τοῦ καταλογισμοῦ εἶναι, ὅτι ὑποθέτει τὸ δυνατόν μιᾶς ἀπωλείας ἢ μιᾶς ἐλλείψεως, τουτέστιν ὅτι μεταχειρίζεται μίαν διαφορικὴν μέθοδον. Συγχρόνως ὅμως μεταχειρίζεται καὶ ἓν δεύτερον βοηθητικὸν μέσον, δηλ. τὴν ἀξίαν ἀντικαταστάσεως. Πρέπει δὲ νὰ παρατηρήσωμεν ἐδῶ, ὅτι εἰς τὴν λύσιν, ἣν δίδει ὁ Böhm-Bawerk δὲν πρόκειται περὶ τῆς ἐξακριβώσεως τῆς διανομῆς τῆς συνολικῆς προσόδου ἀνὰ τὰ μονομερῆ μέλη, οὐχὶ ἄρα περὶ τῆς «παραγωγικῆς εἰσφορᾶς» (Produktver Beitrag) ἐκάστου, ἀλλὰ μόνον περὶ τοῦ προσδιορισμοῦ τοῦ μέρους τῆς προσόδου, ὅπερ ἐξαρτᾶται ἐκ τῆς συμπράξεως ἐκάστου ἐκ τῶν συντελεστῶν τῆς παραγωγῆς. Καὶ τοῦτο ἀφορᾷ κυρίως τὰς δύο πρώτας του περιπτώσεις. Ἡ τρίτη τοιαύτη πρέπει νὰ ἐπαναχθῇ εἰς τὰς δύο πρώτας περιπτώσεις, διότι ἡ ἀξία ἀντικαταστάσεως

δὲν δύναται νὰ θεωρηθῇ ὡς δεδομένη, ἀλλὰ πρέπει μᾶλλον νὰ ἐξευρεθῇ πρῶτα τῇ βοηθείᾳ μιᾶς θεωρίας του καταλογισμοῦ. Καὶ ἐμφαίνεται τοῦτο ἐκ τοῦ ὅλου τρόπου τῆς ὑπὸ τοῦ Böhm-Bawerk διεξαγωγῆς του ζητήματος τούτου, θεωρῶν τὴν ἀξίαν ἀντικαταστάσεως ὡς εὐκόλως προσδιοριζομένην ἐκ τῶν ἀποτελεσμάτων, ἅτινα προκύπτουν εἰς τοὺς διαφόρους κλάδους τῆς χρησιμοποίησεως ἑνὸς ἀγαθοῦ διὰ τῆς πρακτικῆς ἐξασκήσεως τῆς οἰκονομίας.

Wieser: Κοινὸς καὶ εἰδικὸς καταλογισμός.

Ἀλλὰ καὶ ὁ Wieser μᾶς ἔδωσεν μίαν ἐξόχως ἐξαιρετικὴν περιγραφὴν περὶ τῆς διαφορᾶς, ἣτις ὑφίσταται μεταξὺ τοῦ φυσικοῦ καταλογισμοῦ ἐν σχέσει μὲ τὸν οἰκονομικὸν τοιοῦτον, ὅστις καὶ πρακτικῶς καὶ θεωρητικῶς δύναται ἐν σχέσει νὰ λυθῇ καὶ ἐν τῷ ὁποίῳ δὲν πρόκειται περὶ τῆς ἐξακριβώσεως τῆς φυσικῆς αἰτιολογικότητος, ὅπως ἀνὰ χεῖρας τῆς ἀναλόγου περιπτώσεως τοῦ νομικοῦ καταλογισμοῦ μᾶς παρουσιάζει. Οὕτω παρατηρεῖ, ὅτι ἐν τῇ νομικῇ ἐπιστήμῃ ἔχει ἡδη ἡ οἰκονομικὴ θεωρία ἐν ὑπόδειγμα, ὅπερ δὲν χρειάζεται παρὰ ν' ἀκολουθήσῃ, ἵνα καθορίσῃ καὶ τὸ ἰδικόν της πρόβλημα. Ὁ καθορισμὸς τοῦ προβλήματος τοῦ καταλογισμοῦ ἐν τῇ οἰκονομικῇ ἐπιστήμῃ, παρουσιάζει ὁμοιότητα μὲ τὴν ἐξακριβώσιν τῆς εὐθύνης τοῦ ἀνθρώπου, ἣτις μᾶς ἀπασχολεῖ ἐν τῇ νομικῇ τοιαύτῃ. Συμβαίνει δηλ. εἰς ταύτην νὰ ἀρκεῖται ὁ δικαστὴς μὲ τὴν πλήρη ἀπόδειξιν τῶν γεγονότων, χωρὶς νὰ θέλῃ νὰ ἐμβαθύνῃ περισσότερον εἰς τὴν συνοχὴν τούτων, ἀφ' ὅτι ἀπαιτεῖ ὁ σκοπὸς τῆς δίκης. Δὲν πρέπει οὕτως νὰ καταδικάσῃ οὐδένα, ὅστις δὲν συνετέλεσεν εἰς τὴν ἐπίτευξιν τοῦ ἀποτελέσματος, παρὰ μόνον εὐρίσκεται ἐν τῷ αἰτιολογικῷ κύκλῳ, ὅστις προεκάλεσε τὸ ἀποτέλεσμα. Ἡ ἀπόφασις δὲν πρέπει νὰ συμπεριλάβῃ καὶ τὸ ὅτι ὁ δράστης ἄνευ π.χ. τῶν ἀπαιτουμένων ὀργάνων ἢ τῶν ὑπ' αὐτοῦ χρησιμοποιηθέντων προσώπων δὲν θὰ ἐξετέλει ἢ δὲν θὰ ἠδύνατο νὰ ἐκτελέσῃ τὴν πράξιν, ἀλλὰ νὰ καταλογίσῃ μᾶλλον μεταξὺ τῶν πολλαπλῶν συντρεχόντων αἰτίων, εἰς τὸν δράστην ὡς τὸν πραγματικῶς προαίτιον τῆς πράξεως τὴν ποινήν. Καὶ ὅπως οὐδεμία ἀνθρώπινος πράξις δὲν δύναται νὰ ὑπάρξῃ ἄνευ τοῦ καταλογισμοῦ τῶν εὐθυνῶν της, οὕτω δὲν δύναται καὶ ἡ παραγωγὴ νὰ ἀχθῇ πρὸς τὸν σκοπὸν της ἄνευ τῆς μεθόδου τοῦ καταλογισμοῦ. Ὁ προσορισμὸς ὅμως τοῦ καταλογισμοῦ τῆς παραγωγῆς δὲν εἶναι νὰ ἐξακριβώσῃ τὰ πολυάριθμα αἷτια, ἅτινα συνετέλεσαν εἰς τὸν πορισμὸν ἑνὸς προϊόντος, ἀλλὰ νὰ ἐκλέξῃ ἐξ ὅλων αὐτῶν ἐκεῖνα μόνον, ἅτινα εὐρίσκονται εἰς τὴν σφαῖραν τῆς πρακτικῆς οἰκονομίας. Ὅλα τ' ἄλλα, ὅπως τὰ πολιτικά, τὰ ἐκ τῶν κοινωνικῶν συνθηκῶν προερχόμενα, τὰ φυσικά, ἅτινα διαφεύγουν τῆς ἀνθρωπίνης κυριαρχίας κλπ., ἀφήνει κατὰ μέρος. Καὶ ἐνῶ πράττει τοῦτο δὲν ἀντιβαίνει πρὸς τὴν λογικὴν καὶ δὲν παραποιεῖ τὰ γεγονότα, ἀλλὰ περιορίζεται μόνον εἰς τὰ αἷτια ἐκεῖνα, ἅτινα ἔχουν διὰ τὸν σκοπὸν τοῦ καταλογισμοῦ πρακτικὴν σημασίαν.

Προβαίνων δέ, κατόπιν τῆς τοιαύτης του ἀναλύσεως ὁ Wieser, εἰς τὴν θετικὴν λύσιν τοῦ προβλήματος τοῦ καταλογισμοῦ ἔχει καὶ αὐτός, ὡς

ὁ Böhm-Bawerk, τὴν γνώμην, ὅτι τὰ παραγωγικὰ μέσα εἶναι συμπληρωματικά. Οὗτος ὅμως θέλει ἐν ἀντιθέσει πρὸς τὸν Böhm-Bawerk νὰ ἐξακριβώσῃ τὴν «παραγωγικὴν εἰσφορὰν», δηλαδὴ νὰ καθορίσῃ τὴν διανομὴν τῆς προσόδου τῆς προερχομένης ἐκ τῆς παραγωγῆς. Λέγει δὲ ὁ Wieser, ὅτι τὸ πρόβλημα πρέπει νὰ τεθῇ ὡς ἑξῆς. Ἵνα δυνηθῶμεν νὰ διεξαγάγωμεν τὴν παραγωγὴν συστηματικῶς, πρέπει ὁ παραγωγὸς νὰ δύναται νὰ σχηματίσῃ μίαν γνώμην εἰς κάθε μονομερῇ περίπτωσιν, μέχρι ποίου σημείου συμμετάσχει ἕκαστον ἐκ τῶν πολλαπλῶν συμπραττόντων παραγωγικῶν μέσων εἰς τὴν ἐπίτευξιν τῆς προσόδου. Πρέπει δηλ. νὰ εἶναι εἰς θέσιν νὰ κατανείμῃ τὸ κοινὸν προῖδον ἐπακριβῶς ἀνὰ τὰ συμπράττοντα παραγωγικὰ μέσα. Ὑπὸ τὸ πνεῦμα αὐτὸ πρέπει νὰ λυθῇ τὸ πρόβλημα τοῦ καταλογισμοῦ, καὶ μάλιστα δὲν πρέπει νὰ στραφῇ πρὸς τὴν ἐξακρίβωσιν τῆς φυσικῆς αἰτιότητος, ἀλλὰ πρὸς τὸν οἰκονομικὸν καταλογισμόν. Ἐὰν λοιπὸν θέττομεν οὕτω τὸ ζήτημα, τότε πρέπει ἡ λύσις νὰ εἶναι τοιαύτη, ὥστε ὅλη ἡ προσδοκωμένη μελλοντικὴ πρόσοδος νὰ δύναται νὰ καταλογίζεται τελείως συμφώνως μετὰ τὴν παραγωγικὴν εἰσφορὰν.

Ἄλλ' ὁ Wieser προχωρῶν περαιτέρω κάμνει τὴν διάκρισιν μεταξὺ κοινοῦ καὶ εἰδικοῦ καταλογισμοῦ. Εἰς τὸν κοινὸν καταλογισμόν πρόκειται περὶ τῶν προϊόντων, ἅτινα κατασκευάζονται ἐκ παραγωγικῶν μέσων πολλαπλῆς εὐχρηστίας (Kostenproduktivmittel). Ἐν τῷ εἰδικῷ καταλογισμῷ ὅμως πρόκειται περὶ προϊόντων, τὰ ὅποια δὲν συντίθενται μόνον ἐκ παραγωγικῶν μέσων πολλαπλῆς εὐχρηστίας, ἀλλὰ καὶ ἐξ εἰδικῶν τοιούτων (spezifische Produktivmittel). Ταῦτα δὲ εἶναι ἐκεῖνα, ἅτινα χρησιμοποιοῦνται διὰ τὴν παραγωγὴν ἐνὸς ἢ ὀλίγων μόνον παραγωγικῶν εἰδῶν. Ἡ σπουδαιότερα καὶ δυσκολωτέρα νῦν περίπτωσις εἶναι ἡ τοῦ κοινοῦ καταλογισμοῦ. Ἐντὸς τοῦ κοινοῦ καταλογισμοῦ δὲ ἡ μεγαλυτέρα πάλιν δυσκολία παρουσιάζεται εἰς τὰ ὁριακὰ προϊόντα. Καὶ ἐδῶ μᾶς δίδει ὁ Wieser τὴν ἑξῆς λύσιν. Ἄς προϋποθέσωμεν, λέγει, ὅτι τὸ προῖδον «τράπεζα» εἶναι ἐν ὁριακὸν προῖδον τῶν δύο παραγωγικῶν μέσων ἐργασίας καὶ ξυλείας. Ἄς προσδιορίσωμεν δὲ τὴν ὁριακὴν χρησιμότητα τῆς τραπεζῆς διὰ τοῦ n , τὸν ἀριθμὸν τῶν ἀπαιτουμένων ἐργατικῶν ὥρων εἰς 20 α καὶ τὴν ποσότητα τῆς ἀπαιτουμένης ξυλείας εἰς 10 h . Ἐφ' ὅσον δὲν ἔχομεν ἄλλα δεδομένα δὲν δυνάμεθα νὰ κάμωμεν τὸν καταλογισμόν τῆς προσόδου, διότι ἔχομεν δύο ἀγνώστους τὸ α καὶ τὸ h καὶ μόνον μίαν ἐξίσωσιν. Ἄλλ' ἄς προϋποθέσωμεν, ὅτι τὸ προῖδον «ἐρμάριον» εἶναι ἐπίσης ἐν ὁριακὸν προῖδον τῶν δύο ἰδίων παραγωγικῶν μέσων. Ἐὰν δὲ τυχαίως συμβῇ, ὥστε καὶ τὰ ἔξοδα νὰ εἶναι ἀκριβῶς τὰ αὐτὰ καὶ οὕτω ν' ἀπαιτοῦνται διὰ τὸ ἐρμάριον, ὡς καὶ διὰ τὴν τράπεζαν 20 α καὶ 10 h , τότε θὰ ἔχομεν καὶ τὴν ἰδίαν ὁριακὴν χρησιμότητα n . Οὕτω πῶς δὲν θὰ ἐπλησιάζομεν πρὸς τὴν λύσιν τοῦ προβλήματος, διότι δὲν θὰ εἴχομεν μίαν νέαν ἐξίσωσιν, ἀλλὰ μόνον τὴν ἐπανάληψιν τῆς πρώτης τοιαύτης. Ἄλλως ὅμως, ἐὰν εὑρωμεν ὁριακὰ προϊόντα τῶν δύο τούτων παραγωγικῶν μέσων, εἰς τὰ ὅποια παραλλάσσει ἡ σχέσις ἀπαιτουμένων ποσοτή-

των. Ἡ ἐὰν εὔρωμεν νέας ἐξισώσεις, ἐκ τῆς συνδέσεως τῶν δύο ἄνω παραγωγικῶν μέσων καὶ δι' ἄλλων τοιούτων. Καὶ τοιαῦται ἐξισώσεις παρουσιάζονται ἄνευ ἀμφιβολίας. Ἀναμφισβητήτως δὲ ὑπάρχουν πολὺ περισσότεραι παραλλαγαὶ συνδέσεων τῶν διαφόρων παραγωγικῶν μέσων, ἀφ' ὅτι ὑπάρχουν εἴδη καὶ ποιότητες τῶν τοιούτων μέσων. Ἐὰν ὅμως ἔχει οὕτω, τότε δύναται νὰ θεωρηθῇ ὡς λελυμένον τὸ πρόβλημα τοῦ καταλογισμοῦ τῆς προσόδου. Διότι κατὰ τὸν τρόπον αὐτὸν θὰ ἠδυνάμεθα νὰ ὑπολογίσωμεν ἓν ὁρισμένον μέγεθος διὰ τὸ α, ὡς καὶ διὰ τὸ h, καὶ ὡς ἐκ τούτου νὰ προσδιορίσωμεν καὶ τὸ ποσοστὸν τῆς συμμετοχῆς τοῦ 20α καὶ $10h$ ἐν τῇ κοινῇ προσόδῳ. Ὅπως λοιπὸν δυνάμεθα νὰ κάμωμεν θεωρητικῶς τοὺς ὑπολογισμοὺς αὐτοὺς, οὔτω καὶ ὁ παραγωγὸς δύναται διὰ τῆς πρακτικῆς ἐξασκήσεως νὰ ἐπιτύχῃ τὴν λύσιν, ἣν ἐπιθυμεῖ.

Ἐκ τῶν μέχρι τοῦδε λεχθέντων εἶναι φανερόν, ὅτι ὁ Wieser ἐκκινεῖ ἐκ τοῦ γεγονότος, ὅτι τὰ παραγωγικὰ μέσα δὲν παράγουν μόνον εἰς μίαν σύνθεσιν ἓν παραγωγικὸν εἶδος, ἀλλὰ καὶ ὅτι δύνανται εἰς διαφόρους συνθέσεις, νὰ παράγουν περισσότερα παραγωγικὰ εἴδη. Ἐκ τῆς ἀντιπαρατάξεως δὲ καὶ συγκρίσεως περισσοτέρων ἐξισώσεων, αἵτινες προκύπτουν ἐκ τῶν διαφορῶν συνθέσεων τῶν μονομερῶν παραγωγικῶν μέσων, δυνάμεθα νὰ ὁρίσωμεν καὶ τὸ ποσοστὸν, ὅπερ ἀνήκει ἐκ τῆς συνολικῆς προσόδου εἰς ἕκαστον ἐκ τῶν καθ' ἕκαστα μερῶν. Ἀλλ' ὅπως εἶδομεν μέχρι τοῦδε ἐπρόκειτο ἐδῶ περὶ τῶν ὀριακῶν προϊόντων μόνον. Πῶς συμβαίνει ὅμως καὶ μὲ τὰ προϊόντα ἐνδοτέρας ὀριακῆς χρησιμότητος, δηλ. τὰ μὴ ὀριακὰ προϊόντα; Καὶ ἐν τῷ κοινῷ καταλογισμῷ πρέπει νὰ λάβωμεν ὑπ' ὄψιν καὶ τὴν τάξιν αὐτῆν τῶν προϊόντων.

Ὅταν δυνηθῶμεν νὰ προσδιορίσωμεν ἅπαξ διὰ τὰ ὀριακὰ προϊόντα τὸ μερίδιον ἐκ τῆς συνολικῆς προσόδου ἑκάστου ἐκ τῶν παραγωγικῶν μέσων, τότε ἐπέρχεται, συμφώνως μὲ τὴν ἐν τῇ προηγουμένῃ περιγραφῇ ἐκτεθεῖσαν ἀντίληψιν τοῦ Wieser, μία πρὸς αὐτὰ ἴση ἐκτίμησις καὶ διὰ τὸ μερίδιον τῶν παραγωγικῶν μέσων τῶν προϊόντων ἐνδοτέρας ὀριακῆς χρησιμότητος. Ὡς ἴδωμεν δὲ τοῦτο εἶναι ἀπόρροια τοῦ νόμου περὶ τῶν παραγωγικῶν ἐξόδων τοῦ Wieser. Καὶ ἐδῶ πρέπει νὰ ἀναδράμωμεν εἰς τὴν προηγηθεῖσαν ἐξιστόρησιν τῶν βασικῶν κατευθύνσεων τῆς σχολῆς τῆς Βιέννης. Οὕτω βλέπομεν, ὅτι, ὁ Wieser συμπεριέλαβε ἐν τῷ νόμῳ του περὶ τῶν παραγωγικῶν ἐξόδων καὶ τὸ συμπέρασμα τῆς περὶ τῆς συνολικῆς ἀξίας τοῦ ἀποθέματος ἐνὸς ἀγαθοῦ θεωρίας του. Ἐκ λόγων ὅμως σκοπιμότητος καὶ μιᾶς καλυτέρας συστηματικῆς, ἐπραγματεύθημεν πρῶτον τὸν νόμον περὶ τῶν παραγωγικῶν ἐξόδων καὶ κατόπιν τὴν περὶ τῆς συνολικῆς ἀξίας ἐνὸς ἀποθέματος θεωρίαν του. Ἐν αὐτῇ δὲ ὁ Wieser ἐκτιμᾷ τὰ ἀγαθὰ συσσωρευτικῶς, ἐν ἀντιθέσει πρὸς τὸν Böhm-Bawerk, ὅστις θεωρεῖ ὡς ἐκ περιτροπῆς ἰσχύουσιν τὴν ἐκτίμησιν τούτων. Οὕτω καταλήγει ὁ Wieser εἰς τὸ συμπέρασμα ὅτι ἡ ἀξία τῶν παραγωγικῶν μέσων εἶναι ἴση δι' ὅλα τὰ προϊόντα, οὕτως ὥστε τὸ σύνολον τῶν παραγωγικῶν εἰσφορῶν τῶν μονομερῶν μελῶν

μιᾶς συνθέσεως, νὰ ἰσοῦται ἀκριβῶς μετὰ τὴν ἀξίαν τῆς ὅλης προσόδου.

Μᾶς ἀπομένει νῦν ὁ εἰδικὸς καταλογισμὸς, ἀλλὰ δι' αὐτὸν εἶναι πολὺ εὐκόλον νὰ εὕρωμεν τὴν λύσιν. Ὡς ἴδωμεν εἰς τὸν εἰδικὸν καταλογισμὸν θὰ ἔχωμεν νὰ προσδιορίσωμεν οὐχὶ μόνον τὸ μερίδιον ἐκ τῆς ὅλης προσόδου, τὸ ὁποῖον καταλογίζεται εἰς τὰ παραγωγικὰ μέσα πολλαπλῆς εὐχρηστικίας, ὅπως συμβαίνει τοῦτο εἰς τὸν κοινὸν καταλογισμὸν. Ἀλλ' εἰς τὴν περιπτώσιν ταύτην γεννᾶται ἐπιπροσθέτως καὶ τὸ ζήτημα τοῦ καθορισμοῦ τοῦ μεριδίου τῶν εἰδικῶν παραγωγικῶν μέσων, ἐξ ὧν ἐνταυτῷ μετὰ παραγωγικὰ μέσα πολλαπλῆς εὐχρηστικίας συντίθεται τὸ τελικὸν προϊόν. Προβαίνομεν δὲ τότε ὡς ἑξῆς. Ἐκ τῆς συνολικῆς ἀξίας τῆς προσόδου ἀφαιροῦμεν πρῶτον τὴν ἀξίαν τῶν παραγωγικῶν μέσων, πολλαπλῆς εὐχρηστικίας, ἡ ἀξία τῶν ὁποίων εἶναι ἤδη δεδομένη διὰ τοῦ κοινοῦ καταλογισμοῦ καὶ τὸ ἀπομένον ὑπόλοιπον εἶναι ἀκριβῶς ἡ ἀξία τῶν εἰδικῶν παραγωγικῶν μέσων. Βλέπομεν λοιπόν, ὅτι ὁ Wieser ἐν τῇ περιπτώσει ταύτῃ δὲν προσδιορίζει ἀπ' εὐθείας τὴν ἀξίαν ἑνὸς μέρους τῶν παραγωγικῶν μέσων, ἀλλ' ἐμμέσως ἐξαρτῶν αὐτὴν ἐκ τῆς ἀξίας τοῦ ἄλλου μέρους καὶ τῆς τελικῆς ἀξίας τοῦ προϊόντος. Οὕτω διὰ ταύτης τῆς δευτέρας αὐτοῦ λύσεως πλησιάζει, ὡς ἐμφαίνεται ἐκ τοῦ τρόπου τῆς διεξαγωγῆς τῆς, καθὼς λέγει καὶ αὐτὸς οὗτος ὁ Wieser, μετὰ τὴν ἐκδοχὴν τῆς λύσεως τοῦ Böhm-Bawerk.

**Ἡ παρ' ἐκατέρω ἀνασκευὴ τῆς ἀντιθέτως
δοθείσης λύσεως.**

Ὁ Wieser ἐν τῇ ἀντιθέσει τοῦ πρὸς τὴν ὑπὸ τοῦ Menger καὶ Böhm-Bawerk δοθεῖσαν λύσιν τοῦ προβλήματος τοῦ καταλογισμοῦ, στρέφεται κυρίως ἐναντίον τῶν ἀπόψεων τοῦ πρώτου τούτου. Κατὰ τῆς διαφορικῆς μεθόδου τοῦ Menger καὶ κατὰ συνέπειαν καὶ τοῦ Böhm-Bawerk προβάλλει τὸ ἐπιχείρημα, ὅτι κατὰ τὴν μέθοδον ταύτην πρόκειται δι' ἕκαστον ἐκ τῶν μονομερῶν μελῶν μιᾶς ὁμάδος νὰ προκύψουν τελείως ἀνόμοιοι ἀξίαι. Καὶ τοῦτο ἀναλόγως τοῦ μέλους, ὅπερ θεωροῦμεν ὡς ἐκλείπον. Διότι ἄλλοτε μὲν θὰ ἔχη τοῦτο, ἐὰν τὸ ἐκλάβομεν ὡς τελικὸν μέρος τὴν ὅλην ἀξίαν ἢ τοῦλάχιστον τὴν μεγαλυτέραν, ἄλλοτε δὲ ὡς μὴ τελικὸν τοιοῦτον οὐδεμίαν ἢ πολὺ μικρὰν τοιαύτην. Καὶ βεβαίως μία τοιαύτη ἀνόμοιος ἐκτίμησις δὲν εἶναι δυνατόν νὰ ὑφίσταται, καθ' ὅτι τ' ἀγαθὰ ἔχουν πάνποτε μίαν ἐνιαῖαν ἀξίαν. Ἡ δευτέρα νῦν κυρία αὐτοῦ ἐναντίωσις ἀφορᾷ τὸ συμβεβηκός, ὅτι κατὰ τὴν ἄνω διαφορικὴν μέθοδον ἀπομένει ἐν ἀκατανέμητον ὑπόλοιπον. Διότι διὰ τῆς ὑποθέσεως, ὅτι ἐκπίπτει ἐν ἐκ τῶν μελῶν τῆς ὁμάδος, θὰ προκύψουν διὰ τὰς ἀπομενούσας μονάδας μικρότεραι ἀποδοχαί, ὅφ' ὅτι προσδοκᾶται διὰ ταύτας ἐν τῇ ἀρχικῇ τὸ πλεον συμφέρουσιν συνθέσει.

Ἀλλὰ καὶ ὁ Böhm-Bawerk ἀφ' ἐτέρου ὑπέβαλε τὴν περὶ καταλογισμοῦ θεωρίαν τοῦ Wieser εἰς μίαν διεξοδικὴν κριτικὴν. Καὶ τοῦτο κυρίως τὸ ἔπραξε ἀναφερόμενος εἰς τὰ παλαιότερα συγγράμματα τοῦ Wieser, ὅπως δηλ. περιείχετο ἡ θεωρία αὕτη εἰς τὸ *natürlicher Wert* αὐτοῦ. Ἐν

καὶ ἡμεῖς ἐν τῇ παρούσῃ μελέτῃ, ἐλάβομεν ὑπ' ὅψιν μας μόνον τὴν τελευταίαν διατύπωσιν, ἣν ἔδωσεν ὁ Wieser εἰς τὸ πρόβλημα τοῦ καταλογισμοῦ ἐν τῇ theorie der gesellschaftlichen Wirtschaft, ἐν τούτοις δὲν θέλομεν νὰ παραλείψωμεν, ὅπως ἀναφέρωμεν ἐδῶ τὰς ἀντιρρήσεις ταύτας τοῦ Böhm-Bawerk, διότι ἐξ αὐτῶν διαβλέπομεν εὐκρινῶς καὶ τὴν ἰδίαν αὐτοῦ θεωρίαν.

Οὕτω ἐν πρώτοις προβαίνει ὁ Böhm-Bawerk εἰς τὸ ν' ἀνασκευάσῃ τὰς ἐναντιώσεις, αἵτινες ἀφοροῦν τὴν διαφορικὴν του μέθοδον καὶ τὴν χρησιμοποίησιν ὑπ' αὐτοῦ τῆς ιδέας τῆς ἀπωλείας. Ἰσχυρίζεται λοιπόν, ὅτι ἐκεῖνο τὸ ὁποῖον ἀπώλλυται ἐκ τῆς ἀπωλείας ἐνὸς ἀγαθοῦ, εἶναι ἰσοδύναμον μὲ ἐκεῖνο, ὅπερ ἐπιτυγχάνεται διὰ τῆς κατοχῆς αὐτοῦ. Τοιουτοτρόπως θέλει νὰ προβῇ ἐκ τοῦ τρόπου τινὰ ἀρνητικοῦ προσδιορισμοῦ τῆς ἀξίας ἐνὸς συμπληρωματικοῦ ἀγαθοῦ εἰς τὴν θετικωτέραν αὐτῆς διασαφήνησιν. Μετὰ τὴν κατὰ τὸν τρόπον τοῦτον ὑποστήριξιν τῆς ἰδίας του ἀντιλήψεως στρέφεται κατὰ τῆς γνώμης τοῦ Wieser, ἥτις διατείνεται, ὅτι ἡ παραγωγικὴ εἰσφορὰ εἶναι κατ' ἀρχὴν μικροτέρα ἀπὸ τὸ μερίδιον, ὅπερ ἐξαρτᾶται καὶ τῆς συμπράξεως εἰς τὴν κοινὴν ὁμάδα ἐνὸς μέλους αὐτῆς. Λέγει δὲ ὁ Böhm-Bawerk, ὅτι διὰ τῆς ὥς ἄνω του γνώμης ὁ Wieser ἀπομακρύνεται συστηματικῶς ἐκ τῆς θεμελιώδους ἀρχῆς, ὅτι ἡ ἀξία ἐνὸς ἀγαθοῦ κανονίζεται ἀναλόγως τοῦ μεγέθους τῆς ἐξ αὐτοῦ ἐξαρτωμένης χρησιμότητος. Οὕτω ὁ Wieser ἀπαρνεῖται μίαν ἀρχήν, ἥτις εἶναι ὁ θεμέλιος στῆλος τῆς ὅλης θεωρίας περὶ τῆς ὀριακῆς χρησιμότητος καὶ ἥνπερ καὶ αὐτὸς οὗτος ὁ Wieser δὲν δύναται νὰ στερηθῇ ὥς βάσιν διὰ τὴν ἰδίαν του θεωρίαν. Κατ' αὐτὸν δὲ τὸν Böhm-Bawerk μία λύσις τοῦ προβλήματος τοῦ καταλογισμοῦ μὲ βάσιν τὴν παραγωγικὴν εἰσφορὰν εἶναι τελείως ἀδύνατος. Ὡς πρὸς τὴν περαιτέρω νῦν πολεμικὴν τοῦ Böhm-Bawerk ὁ Karl Zandauer συνεκεφαλαίωσε πολὺ εὐστόχως εἰς τὰ ἐπόμενα σημεῖα ὥς ἐξῆς τὰς σπουδαιότερας αὐτοῦ παρατηρήσεις.

Πρῶτον ἡ ἐκτίμησις συμφώνως μὲ τὴν ὀριακὴν χρησιμότητα τῶν μονομερῶν μερῶν ἐξ ἐνὸς ἀποθέματος ἰσχύει ὥς ἐκ περιτροπῆς.

Δεύτερον ἡ ἐκτίμησις τῶν μονομερῶν παραγωγικῶν μέσων ἐκ μιᾶς ὁμάδος συμπληρωματικῶν ἀγαθῶν, εἶναι κατ' οὐσίαν παρόμοιος μὲ τὴν ἐκτίμησιν τῶν μονομερῶν μερῶν ἐνὸς ἀποθέματος, ἄρα ἰσχύει αὕτη ἐπίσης ὥς ἐκ περιτροπῆς.

Τρίτον, ὥς ἐκ τούτου πρέπει κάθε, οἷονδήποτε, μονομερὲς μέρος ἐκ συμπληρωματικῆς ὁμάδος νὰ ἐκτιμᾶται ὥς τελικὸν τοιοῦτον, ἀκριβῶς ὅπως συμβαίνει καὶ διὰ κάθε, οἷονδήποτε μέρος ἐνὸς ἀποθέματος, δηλ. ὅτι πρέπει νὰ καταλογίζεται εἰς αὐτὸ ὅλον τὸ ὄφελος ἐκ τῆς συμπράξεως.

Καὶ τέταρτον, τὸ ὅτι διὰ μιᾶς τοιαύτης ἐκτιμήσεως τὸ σύνολον τῶν ἀξιῶν τῶν μονομερῶν παραγωγικῶν μέσων θὰ εἶναι μεγαλύτερον ἀπὸ τὴν ἀξίαν τοῦ προϊόντος, τοῦτο δὲν μᾶς δίδει ἀφορμὴν πρὸς μίαν δεδικαιολογημένην ἐναντίωσιν. Διότι μὲ τὴν ἀξίαν τοῦ προϊόντος πρέπει νὰ συμπίπτῃ μόνον ἡ συνολικὴ ἀξία τῆς συμπληρωματικῆς ὁμάδος, ἥτις ἐπίσης εἶναι ἐντε-

λῶς ἀνεξάρτητος ἐκ τοῦ συνόλου τῶν ἀξιῶν τῶν μονομερῶν συμπληρωματικῶν παραγωγικῶν μέσων, ὥς εἶναι καὶ ἡ συνολικὴ ἀξία ἐνὸς ἀποθέματος ἀνεξάρτητος ἐκ τοῦ συνόλου τῶν ἀξιῶν τῶν μονομερῶν μελῶν.

Ἐπὶ τῶν λογικῶν τούτων συμπερασμάτων, ἅτινα παρατάσσει ὁ Bohm-Bawerk πρὸς ὑποστήριξιν τῆς γνώμης αὐτοῦ, δυνάμεθα ν' ἀντιτάξωμεν, ὅτι δὲν εἶναι δυνατόν, ἐπειδὴ ἡ ἐκτίμησις τῆς ὀριακῆς χρησιμότητος ἐνὸς ἀποθέματος, καθὼς καὶ ἡ τῆς συμπληρωματικῆς ὁμάδος ἰσχύει ὥς ἐκ περιτροπῆς, συγκρίνοντες ταύτας νὰ ἐξάγωμεν ἐκ τοῦ ἐνὸς μίαν ταυτόσημον σημασίαν καὶ διὰ τὸ ἄλλο, ὥς πράττει τοῦτο εἰς τὴν τρίτην περίπτωσιν ὁ Böhm-Bawerk. Δι' αὐτοῦ ὅμως τοῦ τρόπου προσπαθεῖ νὰ ἄρῃ τὴν ὑπὸ τοῦ Wieser προβληθεῖσαν ἀντίρρῃσιν, ὅτι διὰ τῆς ὑπὸ τοῦ Böhm-Bawerk δοθείσης λύσεως τοῦ προβλήματος τοῦ καταλογισμοῦ θὰ προκύψουν δι' ἑκαστον ἐκ τῶν μονομερῶν μερῶν μιᾶς ὁμάδος διάφοροι ἀνόμοιοι ἀξίαι. Κατορθώνει δὲ οὕτω νὰ παρουσιάσῃ ἕκαστον μέλος ἐκ μιᾶς συμπληρωματικῆς ὁμάδος, ὥς ἔχων πράγματι πάντοτε τὴν ἰδίαν ἀξίαν, θεωρούμενον ὥς τελικὸν μέρος, ὅπως καὶ κάθε μέρος ἐνὸς ἀποθέματος ἐκτιμᾶται μετὰ τὴν ὀριακὴν χρησιμότητα, ἂν καὶ λαμβανόμενον ὥς μὴ ὀριακὸν τοιοῦτον θὰ εἶχε μίαν διαφοροετικὴν χρησιμότητα. Τὸ ὅτι δὲ ὥς ἐκ τούτου θὰ προσκύψῃ διὰ τὴν συνολικὴν ἀξίαν τῶν μονομερῶν παραγωγικῶν μέσων μία μεγαλυτέρα ἀξία ἀπὸ τὴν τελικὴν ἀξίαν τοῦ προϊόντος, τοῦτο προσπαθεῖ νὰ τὸ δικαιολογήσῃ διὰ τοῦ τετάρτου συμπεράσματός του. Καὶ δύναται νὰ πράξῃ τοῦτο ὁ Böhm-Bawerk ἐπὶ τῇ βάσει τῆς περὶ τῆς συνολικῆς ἀξίας τοῦ ἀποθέματος ἐνὸς ἀγαθοῦ θεωρίας του. Ἐκεῖνο ὅμως τὸ ὁποῖον εἶναι χαρακτηριστικὸν τῶν ὑπὸ τοῦ Böhm-Bawerk, ὥς καὶ τοῦ Wieser, εἰς τὸ πρόβλημα τοῦ καταλογισμοῦ δοθεισῶν λύσεων, εἶναι ὅτι ἀμφότεραι παύουν νὰ ἰσχύουν, ἐὰν ὅχι τελείως τοῦλάχιστον κατὰ τὰ οὐσιώδη μέρη αὐτῶν, εὐθὺς ὥς θεωρήσωμεν μὴ ὑπάρχουσιν τὴν διάστασιν ἢ τοῦλάχιστον τὸ ἐσφαλμένον τῆς μιᾶς ἢ τῆς ἑτέρας γνώμης, τῆς ἀφορώσης τὴν συνολικὴν ἀξίαν ἐνὸς ἀποθέματος.

Διὰ τῆς προσπαθείας τῆς ταύτης, ὅπως δώσει εἰς τὸ πρόβλημα τοῦ καταλογισμοῦ μίαν θετικὴν λύσιν, προσέφερεν ἡ σχολὴ τῆς Βιέννης, καὶ εἰς τὴν ἐκκολουθηταίαν τακτικὴν ὥς πρὸς τὸν πρόπον τῆς λύσεως τοῦ προκειμένου προβλήματος αἱ ἀπόψεις ἐντὸς αὐτῆς ταύτης τῆς σχολῆς διίστανται μετὰξύ των, μίαν ἀξίαν λόγου ὑπηρεσίαν εἰς τὴν ἡμετέραν ἐπιστήμην. Ἐν τούτοις τὸ γενικὸν αὐτῆς ἔργον δὲν δύναται μόνον νὰ κριθῇ ἐκ τοῦ μεμονωμένου τούτου τμήματος τῆς ὅλης αὐτῆς διδασκαλίας. Καὶ ὑπῆρξεν αὐτῇ, ἰδίως παρὰ τῷ Wieser, εἰς σημεῖα δυνάμενα νὰ χρησιμεύσωσιν ὥς ἀφετηρία διὰ μίαν περαιτέρω ἀνάπτυξιν τῆς θεωρίας, ἐκτενεστάτη ἐφ' ὅλων σχεδὸν τῶν καθ' ἕκαστα μερῶν τῆς οἰκονομικῆς ἐπιστήμης. Ἀλλὰ τὸ πρωτεῦον αὐτῆς ἔργον ἔγκειται μᾶλλον εἰς τὴν ὑπ' αὐτῆς δοθεῖσαν νέαν κατεύθυνσιν εἰς τὸ πρόβλημα τῆς ἀξίας. Ἐγκαίρως δὲ διὰ τὸν Wieser καὶ Böhm-Bawerk, τοὺς κυριωτέρους θεμελιωτὰς καὶ ὑποστηρικτὰς τῆς κατευθύνσεως ταύτης, εἶχον ἤδη δοθῇ ὑπὸ τοῦ ἰδρυτοῦ αὐτῆς Karl Menger, διὰ τοῦ ἐν

ἔτει 1871 δημοσιευθέντος ἔργου του ὑπὸ τὸν τίτλον Grundsätze der Volkswirtschaftslehre, αἱ βάσεις ἑνὸς νέου προσανατολισμοῦ διὰ τὴν ἐξέτασιν τῶν οἰκονομικῶν φαινομένων. Ἐνεῖχε δὲ δι' αὐτοὺς ἡ προσπάθεια αὕτη τοῦ Menger οὐχὶ μικρὰν σημασίαν. Προερχόμενοι ἐκ τοῦ νομικοῦ κλάδου, ἐθεώρουν τὴν νομικὴν ἐπιστήμην ὡς καί τι τὸ ἑτοιμον καὶ ἤδη συντελεσθέν, ὅπερ δὲν ἠδύνατο νὰ δώσῃ εἰς αὐτοὺς νέα προβλήματα πρὸς λύσιν. Τοῦναντίον διεκαίοντο ὑπὸ τῆς ἐπιθυμίας, ὅπως γνωρίσωσιν ποία εἶναι ἡ δύναμις ἐκείνη, ἣτις δίδει ἀνὰ χεῖρας τοῦ νομοθέτου τὸν νόμον, δηλ. νὰ διαγνώσωσι τοὺς ἀγράφους νόμους τῆς κοινωνικῆς οἰκονομίας. Ἀλλὰ ὁ δρόμος διὰ μίαν τοιαύτην ἔρευναν δὲν ἦτο εἰς αὐτοὺς ἐλεύθερος. Καὶ τοῦτο προήρχετο ὡς ἐκ τῆς πνευματικῆς κατὰπτώσεως εἰς ἣν εὗρίσκετο ἡ οἰκονομικὴ ἐπιστήμη κατὰ τὰ μέσα καὶ τέλη τοῦ παρελθόντος αἰῶνος. Καὶ ναὶ μὲν κατὰ τὴν ἐποχὴν ἐκείνην ἀνεφύησαν τὰ μεγάλα οἰκονομικὰ καὶ κοινωνικοπολιτικὰ ζητήματα. Τὰ ἔργα π. χ. τοῦ Brentano καθὼς καὶ τοῦ Adolf Wagner εἶναι ἀξίας λόγου καὶ ἐνεῖχον διὰ τὴν ἡμετέραν ἐπιστήμην μεγάλην σημασίαν. Ἀλλ' ἡ τροχιά εἰς ἣν ἐφέρετο ἀρχῇθεν ἡ πνευματικὴ ἐξέλιξις τῆς κατευθύνσεως τῆς σχολῆς τῆς Αὐστρίας ἦτο κυρίως ἐστραμμένη πρὸς μίαν ἄλλην διεύθυνσιν. Τὸ καθαρῶς θεωρητικὸν εὗρίσκετο εἰς τὴν πρώτην γραμμὴν τῶν σκέψεών της. Θέλοντας δὲ νὰ διαγνώσωσι τὴν πρωτεύουσαν ἐν τῇ κοινωνίᾳ σύνθεσιν, τὴν τῆς κοινωνικῆς οἰκονομίας δηλονότι, προσέκρουσαν εὐθὺς ἐξ ἀρχῆς εἰς τὸ πρόβλημα τῆς ἀξίας. Διότι πῶς θὰ ἤθελον νὰ ἐξηγήσωσι τὰ διάφορα οἰκονομικὰ φαινόμενα, ἐὰν πρότερον δὲν ἤθελον ἐξηγήσει τὸ περίπλοκον περὶ ἀξίας ζήτημα; Καὶ οὕτω καταγίνονται κατὰ πρῶτον μὲ τὸ θέμα τοῦτο, δώσαντες εἰς τὸ πρόβλημα τῆς ἀξίας μίαν τελείως ἀνεξάρτητον καὶ πρωτότυπον τῆς μέχρι τοῦδε λύσεως, τὰ δόγματα τῆς ὁποίας διεδόθησαν κυρίως χάρις εἰς τὰς ἐμπνευσμένας ἐργασίας τοῦ Böhm—Bawerk, ὅστις ἐκτὸς τῆς ὅλης του ἄλλης δράσεως, μᾶς ἔδωκεν μίαν μοναδικὴν ἐν τῇ οἰκονομικῇ ἐπιστήμῃ ὑπάρχουσαν μονογραφίαν τῆς ἱστορίας καὶ κριτικῆς τῶν περὶ τόκου θεωριῶν ὑπὸ τὸν τίτλον Kapital und Kapitalzins, καθὼς καὶ μίαν τελείως ἰδίαν ἐξήγησιν τῆς προελεύσεως τοῦ τόκου, μὲ τὴν ὁποίαν ἐν εὐθέτῳ καιρῷ ἀσχοληθῶμεν ἴσως ἐν ἄλλῃ τινὶ μας μελέτῃ.

Ἀλλὰ καὶ ἡ τελείως νέας κατευθύνσεως ἐν τῇ ἡμετέρᾳ ἐπιστήμῃ διανοίγουσα ἀνάπτυξις ὑπὸ τοῦ Wieser, περὶ τῆς σχέσεως, ἣτις ὑφίσταται μετὰ τῆς ἀξίας τῶν προϊόντων καὶ τοῦ κόστους αὐτῶν, ἀποτελεῖ ἓν ἐκ τῶν σπουδαιότερων ἔργων τῆς σχολῆς τῆς Βιέννης. Δικαίως δὲ συνεδέθη στενῶς τὸ ὄνομα τοῦ Wieser μὲ τὸ ἔργον του τοῦτο, ὅπερ μᾶς παρουσιάζει τὴν ἀνταλλακτικὴν ἀξίαν ὑπὸ μίαν πραγματικῶς νέαν μορφήν. Σὺν τῇ ἀρχῇ ὅμως περὶ τῆς ὀριακῆς χρησιμότητος ἡ δοθεῖσα λύσις εἰς τὸ πρόβλημα τοῦ καταλογισμοῦ ἀποτελεῖ συγχρόνως τὴν κυριωτέραν προσπάθειαν τῆς σχολῆς τῆς Αὐστρίας. Καὶ εὗρίσκεται ἡ θεωρία αὕτη περὶ καταλογισμοῦ ἐν στενῇ συναρτήσει μὲ τὴν θεμελιώδη περὶ τῆς ὀριακῆς χρησιμότητος ἀρχήν, τῆς ὁποίας

ὑπῆρξε καὶ τὸ ἀποτέλεσμα. Διότι ἡ κλασσικὴ σχολὴ ἐκκινουῖσα ἐκ μιᾶς ἄλλης προϋποθέσεως καὶ καταλήξασα εἰς τὴν θεωρίαν περὶ τῆς ἐργατικῆς ἀξίας, δὲν ἦτο δυνατόν νὰ εὔρη τὴν πρὸς τὸ πρόβλημα τοῦ καταλογισμοῦ ἄγουσιν καὶ ὥς ἐκ τούτου δὲν ἡσχολήθη αὕτη μὲ τὸ ζήτημα τοῦτο ἰδιαζόντως. Μόνον ἡ θεωρία τοῦ Ricardo περὶ τῆς ἐγγείου προσόδου ἀποτελεῖ μίαν ἰδιαιτέραν περίπτωσιν τῆς ἀπασχολήσεως μὲ τὸ θέμα τοῦ καταλογισμοῦ, χωρὶς καὶ νὰ ἐπεκταθῇ ἡ ἐξέτασις τοῦ θέματος τούτου καὶ πέραν τῶν στενῶν τούτων ὁρίων. Ἡ σχολὴ τῆς Βιέννης πρῶτον, διὰ τῆς πλήρους ἐπεξεργασίας καὶ ἀναπτύξεως τῆς θεωρίας τῆς χρησιμότητος, ἡδυνήθη καὶ νὰ προβῇ εἰς μίαν πλήρη ἐπιστημονικὴν κατανόησιν καὶ ἐπεξήγησιν τοῦ ζητήματος τοῦ καταλογισμοῦ. Βλέπομεν δὲ νὰ λύεται ἐν τῇ πράξει καθημερινῶς τὸ πρόβλημα τοῦ καταλογισμοῦ, ὥστε ἡ μὴ ἀναγνώρισις παρὰ τινων τοῦ δυνατοῦ τῆς λύσεως τοῦ ζητήματος τούτου νὰ διαψεύδεται κατηγορηματικῶς. Διότι ἄλλως δὲν θὰ ἡδυνάμεθα νὰ σχηματίσωμεν μίαν γνώμην περὶ τοῦ βαθμοῦ τῆς σπουδαιότητος, ἣν ἔχουν δι' ἡμᾶς τὰ διάφορα παραγωγικὰ ἀγαθὰ. Ἀλλὰ καὶ δὲν θὰ ἦτο δυνατόν νὰ προβῶμεν εἰς ὑπολογισμόν τινὰ ἐν σχέσει μὲ τὰ ἐκ τῆς παραγωγῆς προερχόμενα ἀγαθὰ. Ὅπως δὲ ἴδωμεν, ἐχρησιμοποιήθη ἡ θεωρία τοῦ καταλογισμοῦ καὶ διὰ τὴν ἐξήγησιν τῶν φαινομένων τῆς κατανομῆς. Ἐθεωρήθη δηλ. τὸ εἰσόδημα ὡς ἀνταμοιβὴ τῶν ὑπηρεσιῶν ἃς παρέχουν οἱ διάφοροι συντελεσταὶ τῆς παραγωγῆς. Καὶ οὕτω ὑπὸ τῆς κατευθύνσεως ταύτης τῆς σχολῆς τῆς Βιέννης ἐξελήφθη ἡ θεωρία τοῦ καταλογισμοῦ συγχρόνως καὶ ὡς θεωρία τῆς κατανομῆς, ἐξελιχθεῖσα, περαιτέρω εἰς τὴν περὶ τῆς ὀριακῆς παραγωγικότητος θεωρίαν.
